

**Program opieki nad zabytkami
dla gminy Mosina
na lata 2020–2023**

**Mosina, grudzień 2015 r.
uzupełnienie lipiec 2019 r./maj–listopad 2020 r.**

Spis treści

1	Wstęp.....	4
2	Program opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2020–2023	5
2.1	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
2.2	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
2.3	Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	8
2.4	Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.....	14
2.5	Ustawa – Prawo budowlane.....	14
2.6	Ustawa o gospodarce nieruchomościami	16
2.7	Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych	17
3	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
3.1	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	17
3.1.1	Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	17
3.1.2	Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 wraz z uzupełnieniem Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2020.	18
4	Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego	20
4.1	Zakres gminnego programu opieki nad zabytkami określony przez opracowania odnoszące się do Wielkopolski.	20
4.1.1	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.	20
4.1.2	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.....	21
4.1.3	Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017–2020.	22
4.1.4	Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2016–2019.	22
5	Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Mosina	24
5.1	Zasoby zabytków w gminie Mosina	25
5.2	Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy Mosina (wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków)	26
5.3	Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków będące własnością gminy Mosina.....	27
5.4	Obiekty zabytkowe ruchome na terenie gminy Mosina.....	27
5.5	Krajobraz kulturowy (obszarowe wpisy do rejestru zabytków, obszary chronionego krajobrazu).....	28
5.5.1	Obszarowe wpisy do rejestru zabytków	28
5.5.2	Pomniki przyrody	29
5.6	Zabytki archeologiczne	31
5.6.1	Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	31
5.6.2	Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej	31
5.6.3	Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)	31
6	Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na obszarze gminy Mosina	33
6.1	Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	33
6.2	Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków będących własnością Gminy Mosina.....	37
6.3	Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych	37
6.4	Najważniejsze zasady ochrony zabytków archeologicznych	38
6.5	Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Mosina na lata 2014 do 2020+	40
6.6	Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina	41
6.7	Uwarunkowania wynikające z Gminnego programu rewitalizacji dla gminy Mosina na lata 2017–2027.....	46
6.8	Uwarunkowania wynikające ze Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki i rekreacji mikroregionu Wielkopolskiego Parku Narodowego. Poznań 2006	47
6.9	Uwarunkowania wynikające z przepisów dotyczących ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	48
7	Kierunki realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	48
7.1	Gminna ewidencja zabytków	48

7.1.1	Działanie – weryfikacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, małej architektury, archeologicznych.....	48
7.2	Promocja regionu i edukacja przez prezentację lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego	49
7.2.1	Działanie – udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych	49
7.2.2	Działanie – edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	50
7.3	Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami w regionie	51
7.3.1	Działanie – zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.....	51
7.3.2	Działanie – sporządzenie wykazu zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy Mosina w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.	52
7.3.3	Działanie – Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	52
8	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	53
9	Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami	54
10	Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	54
11	Ocena realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2011–2014 oraz niektórych zadań wykonywanych w latach 2015–2020	55
12	Spis obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków (stan na dzień 30. 05.2020 r.)	56
	Tabela 14 Spis obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Mosina.....	56
13	Spis obiektów małej architektury wpisanych do Gminnej Ewidencji zabytków (stan na 30.05.2020 r.)	74
	Tabela 15 Spis obiektów małej architektury wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Mosina	74

Spis tabel:

Tabela 1	Spis zabytków według Gminnej ewidencji zabytków (stan na 30.05.2020 r.)	25
Tabela 2	Obiekty zabytkowe nieruchome w gminie Mosina wpisane do rejestru zabytków	26
Tabela 3	Obiekty zabytkowe ruchome na terenie gminy Mosina.....	27
Tabela 4	Spis stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej w gminie Mosina.....	31
Tabela 5	Zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Mosina	31
Tabela 6	Spis zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Mosina	33
Tabela 7	Zestawienie ilościowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy Mosina.....	39
Tabela 8	Spis działań w zakresie weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, małej architektury i zabytków archeologicznych w gminie Mosina	48
Tabela 9	Spis działań w zakresie udostępniania i promocji zabytków nieruchomych w gminie Mosina	49
Tabela 10	Spis działań w zakresie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Mosina ..	50
Tabela 11	Spis działań w zakresie zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania w gminie Mosina.....	51
Tabela 12	Spis działań w zakresie sporządzenia wykazu zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy Mosina w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy	52
Tabela 13	Spis działań w zakresie aktualizacji planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	52
Tabela 14	Spis obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Mosina	56
Tabela 15	Spis obiektów małej architektury wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Mosina	74

1 Wstęp

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji. Niniejszy program jest drugim z kolei tego rodzaju dokumentem opracowanym dla gminy Mosina i dotyczy okresu lat 2020–2023 (ze względu na przerwę w realizacji zamówienia publicznego). Zmiany w obowiązującym prawie oraz realizacja założeń poprzedniego Programu opieki nad zabytkami na lata 2011–2014 wpłynęły na konieczność dostosowania treści niniejszego dokumentu do obecnej rzeczywistości prawnej oraz wskazania działań, których celem będzie poprawa stanu zachowania środowiska kulturowego. Doświadczenie i rezultaty uzyskane w toku realizacji poprzedniego Programu opieki nad zabytkami będą istotną częścią działań zaplanowanych na lata 2020–2023.

Przedmiotem Programu opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2020–2023 jest zachowane materialne dziedzictwo kulturowe istniejące w granicach administracyjnych gminy. Należy zaznaczyć, iż wymiar materialny zabytków ściśle związany jest z ich niemniej istotnym walorem niematerialnym, pozwalającym budować indywidualną świadomość miejsca współkształtowanego przez wiele pokoleń mieszkańców gminy, co stanowi nie tylko istotne dobro lokalne, lecz również narodowe.

Zasadniczy kierunek i cele obecnego Programu opieki nad zabytkami pozostały niezmienione, z tego względu obecny dokument często odwołuje się do treści poprzedniego Programu opieki nad zabytkami na lata 2011–2014. Cel opracowania Programu opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2020–2023 pozostał niezmienny i opiera się o wykaz zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami sformułowanych w art. 87. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obejmujących:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody oraz działań zarówno samorządu jak i administracji samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego;
- 6) wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 7) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 8) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, iż w stosunku do poprzednio obowiązującego Programu opieki nad zabytkami, istotnemu powiększeniu uległ zasób zidentyfikowanych obiektów stanowiących elementy materialnego dziedzictwa kulturowego gminy Mosina. W latach 2014–2016 prowadzone były prace nad

weryfikacją i uzupełnieniem gminnej ewidencji zabytków nieruchomości oraz sporządzeniem gminnej ewidencji zabytków archeologicznych i małej architektury. Prace te wznowiono w roku 2019 r. W nowo utworzonej gminnej ewidencji zabytków opracowanej według wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie ujętych zostało kilkaset rozmaitych obszarów i obiektów stanowiących historyczny potencjał kultury materialnej istniejącej w granicach administracyjnych gminy Mosina.

Program opieki nad zabytkami winien być ważnym narzędziem, pomocnym w aktywnym i sprawnym zarządzaniu zasobem tworzącym dziedzictwo kulturowe w gminie Mosina. Służyć ma wskazaniu działań skierowanych na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzacji, adaptacji do nowych funkcji oraz zwiększeniu dostępności zabytków zarówno dla mieszkańców gminy, jak i turystów. Zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego podnosi atrakcyjność gminy i może być jej wyróżnikiem. Niniejszy dokument jest także zaproszeniem społeczności lokalnej do aktywnego włączenia się w proces sprawowania opieki nad zabytkami i tworzeniu inicjatyw mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego gminy.

2 Program opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2020–2023

2.1 Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2020–2023 opracowany został w oparciu o zapisy art. 87. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.). Ustawa określa podmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację ochrony zabytków. W rozdziale 8 art. 87.1. ustawodawca postanawia, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Art. 87. 2 określa cele gminnego programu opieki nad zabytkami, które stanowią:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Art. 87. 3 określa, iż wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 87. 4 Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Art.87. 5 Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Ponadto za pośrednią podstawę prawną dla opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami można uznać treść rozdz. 2, art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) podkreślający, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy m.in. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2.2 Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

W obowiązującym w Polsce systemie prawnym ochrona zabytków i całości dziedzictwa kulturowego została zagwarantowana w podstawowym akcie prawnym, jaki stanowi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Z treści art. 5. i 6. jasno wynika, iż konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które w dużym stopniu tworzą zabytki. Ponadto zabytki jako obiekty silnie nacechowane kulturowo wartościami materialnymi jak i niematerialnymi stanowią dobro wspólne wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z zapisem umieszczonym w art. 82. Ustawy Zasadniczej dbałość i troska o dobro wspólne jest obowiązkiem każdego obywatela państwa polskiego.

Opisane powyżej uwarunkowania prawne wynikające z zapisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowią, że między innymi sprawowanie ochrony i opieki nad zabytkami jest ważną dziedziną, w której realizuje się polityka kulturalna państwa. Zabytki będące materialnym dziedzictwem kulturowym stanowią także dobro kultury w sensie niematerialnym, upamiętniającym istotne dla tożsamości kulturowej wydarzenia z historii, postaci historyczne, idee wyrażające się m.in. w ewoluujących stylach historycznych tworzących historię szeroko rozumianej sztuki i kultury.

Rzeczpospolita Polska potwierdziła swoje zrozumienie dla idei zagwarantowania ochrony zabytków przyjęciem w drodze ratyfikacji aktów prawnych o znaczeniu międzynarodowym określających zasady i sposób dbałości o zachowane materialne dziedzictwo kulturowe. Dokumenty te, będące w większości deklaracjami bądź konwencjami w nomenklaturze konserwatorskiej zwykła się nazywać „kartami”.

Wśród nich najważniejszymi są:

- Karta Ateńska, czyli postanowienia konferencji w Atenach sporządzona 30 października 1931 r.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego przyjęta w Hadze 14 maja 1954 r.
- Karta Wenecka, czyli Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych sporządzona w Wenecji w 1964 r.
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Ogrodów IFLA-ICOMOS sporządzona 21 maja 1981 r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS sporządzona w październiku 1987 r.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie 3 października 1985 r.

W polskim systemie prawnym najbardziej kompleksowe uregulowania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapisane zostały w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282, ze zm.). Pozostałe akty prawne dotyczące problematyki związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami zawarte zostały w poniżej wymienionych ustawach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 poz. 293, ze zm.),
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r., poz. 1219),
- Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r., poz. 55 ze zm.),
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65, ze zm.),
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r., poz. 1057),

Ochrona zabytków przechowywanych w muzeach, w bibliotekach i w archiwach została ustalona w następujących aktach prawnych:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r., poz. 902),
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164).

W poniższych podrozdziałach zebrano wszystkie przepisy z obowiązujących ustaw mogących znaleźć praktyczne zastosowanie w działaniach podejmowanych przez organy samorządowe gminy Mosina w celu zapewnienia ochrony i opieki nad zabytkami. Przy czym na mocy porozumienia z dnia 24 marca 2009 r. zawartego pomiędzy Wojewodą Wielkopolskim a Starostą Poznańskim w sprawie powierzenia Powiatowi Poznańskiemu spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków powołano Powiatowego Konserwatora Zabytków (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2009 r., nr 85, poz. 1212).

Podstawę powołania Powiatowego Konserwatora Zabytków stanowił art. 96, ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do kompetencji Powiatowego Konserwatora Zabytków należy:

- 1) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących zabytków, określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w przepisach odrębnych z wyłączeniem spraw określonych w §3 Porozumienia;
- 2) prowadzenie spraw dotyczących zabytków nieruchomych, będących cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- 3) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach;
- 4) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami;
- 5) upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- 6) współpraca z innymi organami administracji publicznej;
- 7) prowadzenie i aktualizacja podstawowej dokumentacji zabytków;
- 8) prowadzenie dla każdego zabytku zbioru dokumentów zawierającego: kartę ewidencyjną, dokumentację prawną, konserwatorską, historyczną, ikonograficzną i inwentaryzacyjną.

Na mocy porozumienia z dnia 24 marca 2009 r. z kompetencji Powiatowego Konserwatora Zabytków wyłącza się następujące sprawy:

- 1) prowadzenie rejestru zabytków na terenie województwa wielkopolskiego;
- 2) wydawanie decyzji o wpisie zabytku do rejestru;
- 3) prowadzenie wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 4) wydawanie pozwoleń na czasowy wywóz zabytku za granicę oraz zaświadczeń, że wywożone przedmioty nie wymagają pozwolenia na wywóz za granicę;
- 5) wydawanie pozwoleń na sprzedaż, zamianę, darowiznę lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek;
- 6) zabytki ruchome;
- 7) opiniowanie projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gmin oraz z zakresu uzgadniania projektów planów miejscowych obejmujących ten teren całej gminy określonych w art. 11 pkt 5 lit c. art. 17 pkt 6 lit b, tir. 8 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

2.3 Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

W niniejszej ustawie określone zostały m.in. podstawowe pojęcia z dziedziny ochrony i opieki nad zabytkami takie jak:

Zabytek nieruchomy lub ruchomy:

– nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową [art. 3 pkt 1, 2 i 3]

Do zabytków nieruchomych zaliczone zostały:

[art. 6 ust. 1 pkt 1]

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne,
- układy ruralistyczne,
- zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki (kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe),
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do zabytków ruchomych zaliczone zostały:

[art. 6 ust. 1 pkt 2]

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej i charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytek archeologiczny:

- zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

[art. 3 pkt 4]

Do zabytków archeologicznych zaliczone zostały:

[art. 6 ust. 1 pkt 3]

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej

[art. 6 ust. 2].

Krajobraz kulturowy:

– przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

[art. 3 pkt 14]

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny:

– przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

[art. 3 pkt 12]

Historyczny zespół budowlany:

– powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

[art. 3 pkt 13]

Otoczenie:

– teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

[art. 3 pkt 15]

Prace konserwatorskie:

– działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

[art. 3 pkt 6]

Prace restauratorskie:

– działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań.

[art. 3 pkt 7]

Roboty budowlane:

– budowa, a także prace polegające na przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku.

[art. 3 pkt 8]

Badania konserwatorskie:

– działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.

[art. 3 pkt 9]

Badania architektoniczne:

– działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

[art. 3 pkt 10]

Badania archeologiczne:

– działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

[art. 3 pkt 11]

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

[art. 4]

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

[art. 5]

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Formy ochrony zabytków:

[art.7]

Wpis do rejestru zabytków:

rejestr dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków;

- do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku,

[art. 9]

- do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

[art. 10]

Uznanie za pomnik historii

zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Utworzenie parku kulturowego

w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustanowienie parku kulturowego:

- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej,
- uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1,
- wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy,
- w celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem,
- park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być urządzony,
- dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

[art. 16]

Na terenie ustanowionego przez radę gminy parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1,
- składowania lub magazynowania odpadów [art. 17].

Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację w zakresie lotniska użytku publicznego

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W koncepcji, strategiach, analizach planach i studiach, o których mowa w ust.1, w szczególności:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,

- zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
  - ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami.
- [art. 18]

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

W studium i planie, o których mowa w ust.1, ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

[art. 19]

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

[art. 20]

Ewidencja zabytków

jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

[art. 21]

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. [art. 22 pkt 4] W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

[art. 22 pkt 5]

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Organami ochrony zabytków są:

[art. 89]

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

2.4 Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

[art. 1 ust. 2 pkt 4]

W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z: (...)

- stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego;
- stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

[art. 10 ust. 1 pkt 3 i 4]

W planie miejscowym określa się obowiązkowo (...) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej.

[art. 15 ust. 2 pkt 4]

Decyzje w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje w sprawach ustalenia warunków zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

[art. 53 ust. 4 pkt. 2]

2.5 Ustawa – Prawo budowlane.

Obiekt budowlany wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając m.in. ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

[art. 5 ust. 1 pkt 8]

Pozwolenia na budowę nie wymaga wykonywanie robót budowlanych polegających m.in. na remoncie istniejących obiektów budowlanych i urządzeń budowlanych, z wyjątkiem obiektów wpisanych do rejestru

zabytków oraz instalowaniu tablic i urządzeń reklamowych, z wyjątkiem usytuowanych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

[art. 29 ust. 2 pkt 1 i 6]

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

[art. 30 ust 7 pkt 2]

Pozwolenia nie wymaga rozbiórka m.in. budynków i budowli – niewpisanych do rejestru zabytków oraz nieobjętych ochroną konserwatorską – o wysokości poniżej 8 m, jeżeli ich odległość od granicy działki jest nie mniejsza niż połowa wysokości oraz obiektów i urządzeń budowlanych, na budowę których nie jest wymagane pozwolenie na budowę, jeżeli nie podlegają ochronie jako zabytki.

[art. 31 ust. 1 pkt 1 i 2]

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

[art. 39]

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, właściwy organ wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia. Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję, o której mowa powyżej, właściwy organ wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

[art. 67]

Właściwy organ wnosi sprzeciw, jeżeli zamierzona zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części może spowodować niedopuszczalne pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

[art. 71 ust. 5 pkt 3 lit. b]

2.6 Ustawa o gospodarce nieruchomościami

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

[art. 13 ust. 4]

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

[art. 13 ust. 5]

Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

[art. 29 ust 2]

W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji.

[art. 45 ust. 2a]

Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział. W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

[art. 96 ust 1 i 1a]

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

[art. 109 ust. 1 pkt 4]

2.7 Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych

Zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

[art. 7 ust. 1 pkt 6, Dz. U. z 2019 r., poz. 1170]

3 Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

3.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

3.1.1 Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Na podstawie art. 84–86 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co cztery lata ma obowiązek zainicjowania i przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W dokumencie tym określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.

Po opracowaniu krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego kieruje wnioskiem do Rady Ministrów w celu przyjęcia ww. dokumentu w drodze uchwały. W ciągu dwóch lat od dnia zatwierdzenia przez Radę Ministrów krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przedstawia Radzie Ministrów sprawozdanie z realizacji zadań wynikających przedmiotowego dokumentu.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami został przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. Okres realizacji programu ustalono na lata 2019–2022.

W programie ustalono kierunki i cele działań. Cel główny Programu na lata 2019–2022 to „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”.

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

- a) Kierunek działania 1.1
Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
- b) Kierunek działania 1.2
Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- a) Kierunek działania 2.1
Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
- b) Kierunek działania 2.2
Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

- a) Kierunek działania 3.1
Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
- b) Kierunek działania 3.2
Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

3.1.2 Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 wraz z uzupełnieniem Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2020.

Strategiczne cele polityki państwa zostały przedstawione w Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013 wraz z jej uzupełnieniem na lata 2004–2020 w części „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013”. Podstawą opracowania było uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury. Dziedzictwo zostało określone jako potencjał poszczególnych regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Przedstawione w programie wybory strategiczne zgodne są z kierunkami określonymi w Narodowym planie rozwoju. Zasady wdrażania programu opierają się na regulacjach sfery dziedzictwa kulturowego w Polsce, funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz na krajowych regulacjach, dotyczących finansów publicznych i pomocy publicznej. Proponowane cele, priorytety i działania obejmują terytorium całego kraju. Wysokość środków finansowych przeznaczonych na ich realizację, jest zróżnicowana przestrzennie i zależy od środków centralnych oraz struktury społeczno-gospodarczej województw.

Z analizy przeprowadzonej na rzecz Narodowej strategii rozwoju kultury wynika, że:

- Polska jest zasobna w znaczącą liczbę zabytków materialnych o wysokiej wartości i znacznym zróżnicowaniu,
- konstytucyjnie zapisana rola państwa w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego nie pozostaje w sprzeczności z nakładami publicznymi na ten cel,
- wzrasta liczba zabytków ruchomych i nieruchomych wpisywanych do rejestru zabytków, a także uznawanych za pomniki historii,
- występuje widoczne zróżnicowanie wydatków na ochronę zabytków pomiędzy województwami,
- najniższe wydatki dotyczą województw świętokrzyskiego i podlaskiego, najwyższe dolnośląskiego, śląskiego i małopolskiego,
- uprzywilejowana jest pozycja Krakowa, dysponującego wydzielonym funduszem finansowanym z budżetu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej,
- pojawiły się nowe możliwości wykorzystania funduszy strukturalnych i innych europejskich w sferze rewaloryzacji i modernizacji zabytków, w związku z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej,
- mimo niskich nakładów na ochronę zabytków notowana jest poprawa ich stanu dzięki inwestycjom miejskim i prywatnym,
- brak rozwiązania problemu rewaloryzacji zasobu zabytkowego będącego w dyspozycji Agencji Mienia Wojskowego oraz Agencji Nieruchomości Rolnych,
- istnieje potrzeba poszukiwania nowych źródeł finansowania ochrony zabytków oraz stworzenia lepszych warunków dla inwestycji prywatnych w obiekty zabytkowe.

W krajach wysoko rozwiniętych ochrona dziedzictwa stała się ważnym instrumentem rozwoju regionalnego i wpływa na stały wzrost rynku pracy.

Zgodnie z wytycznymi Narodowej Strategii Kultury wraz z jej uzupełnieniem na lata 2004–2020 w części „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013” nowoczesna ochrona dziedzictwa powinna obecnie oznaczać mądre zarządzanie zmieniającą się funkcją obiektów zabytkowych i zmieniającym się ich

potencjałem oraz poszukiwanie kompromisów pomiędzy koniecznością zachowania substancji zabytkowej, a nieuchronnymi zmianami w uwarunkowaniach jej istnienia.

Potrzeba ochrony zabytków powoduje ograniczanie prawa własności ze względu na interes społeczny. Podporządkowując interes prywatny interesowi publicznemu państwo utworzy system pomocy rekompensujący dodatkowe obowiązki nałożone na właścicieli zabytków. Istotnym elementem skutecznej ochrony zabytków w państwie prawa jest zasada ograniczonego prawa własności ze względu na interes społeczny. Oznacza to, iż podporządkowując interes prywatny interesowi publicznemu państwo tworzy równoległe system pomocy rekompensujący dodatkowe obowiązki nałożone na właścicieli zabytków. W praktyce oznacza to rozszerzenie istniejącego systemu ulg podatkowych.

Znaczącym elementem jest też turystyka, która w znacznej mierze wyrasta z kulturowego kontekstu dziedzictwa. Jest ona, zwłaszcza dla historycznych miast, szansą i zagrożeniem. Przez władze samorządowe postrzegana jest, jako jeden z istotnych czynników rozwoju ekonomicznego. Szybkość i selektywność konsumpcji turystycznej stanowi zagrożenie dla autentyczności dziedzictwa. W celu skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego miast i regionów historycznych w systemie wolnorynkowym, należy umiejętnie powiązać dziedzictwo ze sferą gospodarczą.

Cele strategiczne państwa w zakresie ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej; ograniczenia uznaniowości konserwatorów, poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie.

Celem strategicznym Narodowej strategii rozwoju kultury wraz z jej uzupełnieniem na lata 2004–2020 w części „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013” jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomości.

Celami częściowymi Narodowej strategii rozwoju kultury i sposobami ich realizowania są:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków poprzez zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne społeczne, poprzez formułowanie projektów rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwój turystyki i przedsiębiorczości w wyniku tworzenia zintegrowanych narodowych produktów turystycznych poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004–2013,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,

- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez podnoszenie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, podnoszenie zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami nad wpływem zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-ekonomiczny,
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej poprzez promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi,
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę poprzez wdrożenie programu „Absynt Patrymonium” – sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych.

4 Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego

4.1 Zakres gminnego programu opieki nad zabytkami określony przez opracowania odnoszące się do Wielkopolski.

4.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku jest dokumentem przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r.

Niniejszy dokument stanowi zmodyfikowaną wersję dokumentu przyjętego w 2012 roku, zmienioną w wyniku przyjęcia min. nowych krajowych dokumentów planistycznych lub opracowanie ich projektów, odnowionej podstawy strategicznej, zmodyfikowanego spojrzenia w strategii na rozwój i zewnętrzne instrumenty interwencji i innowacje oraz z uwzględnieniem nowoczesnych instrumentów wsparcia gospodarki, dostępnych środków finansowych i czynników ekonomicznych.

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 r. określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne ze Strategii stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego województwa, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym również zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Wizja określona w Strategii:

„Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.”

Misja określona w Strategii:

„Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.”

Największe znaczenie dla dziedzictwa kulturowego mają:

Cel strategiczny 2. „Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu „, realizowany m.in. poprzez cel operacyjny 2.3. „Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu”.

Kluczowe kierunki interwencji:

- kształtowanie i wzmacnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym rozwój innowacji społecznych,
- wzmacnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury,
- rozwój przemysłu czasu wolnego.

Pakiet działań w zakresie dziedzictwa kulturowego Wielkopolski zawiera zadania:

1) Rozwój wielkopolskich instytucji kultury

„Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.”

2) Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego

„Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.”

Pakiet działań w zakresie wykorzystania potencjału turystycznego Wielkopolski zawiera zadanie:

3) Wielka Pętla Wielkopolski

„Wielka Pętla Wielkopolski jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.”

Cel strategiczny 4. „Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem”, realizowany m.in. cel operacyjny 4.2. „Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju”, gdzie jednym z pakietów działań jest:

4) Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

„Rewitalizacja to najbardziej kompleksowa odpowiedź na degradację społeczną, gospodarczą, przestrzenną, techniczną i środowiskową obszarów. Dzięki sporządzonym w ostatnich latach w województwie wielkopolskim programom rewitalizacji prowadzone przez gminy inwestycje rewitalizacyjne są coraz lepiej zorganizowane i stanowią zestaw przemyślanych działań służących osiągnięciu zakładanego celu – rozwiązaniu problemów zdiagnozowanych na zdegradowanym obszarze. (...) Wsparcie przez rewitalizację oznacza wsparcie w rozwiązaniu problemów zdiagnozowanych na zdegradowanym obszarze, bez względu czy znajduje się on w dużym czy małym mieście (np. najmniejsze miasta Wielkopolski), w gminie miejskiej czy wiejskiej. Rewitalizacja jest procesem i jednocześnie wieloaspektowym instrumentem wyprowadzania ze stanu kryzysowego.”

4.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego został przyjęty uchwałą nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r.

Pośród uwarunkowań plan wymienia istniejące cenne zabytki na terenie województwa, w tym pomnik historii – zespół pałacowy z ogrodem i parkiem w Rogalinie. Wskazuje też na fakt wpisania zespołu pałacowego do rejestru zabytków, jako cennego obiektu architektury rezydencjonalnej.

Jako jeden z obszarów cennych ze względu na wysoką wartość przyrodniczą oraz o wyróżniających się walorach kulturowych wymieniono Rogaliński Park Krajobrazowy i obiekty związane z rodem Raczyńskich. Wskazano również na duży potencjał turystyczny miejsca. Z kolei Muzeum Narodowe w Poznaniu z oddziałem w Rogalinie wymieniane jest jako instytucja kultury o znaczeniu krajowym.

Jako zagrożenie dla zachowania dziedzictwa kulturowego plan wymienia m.in.:

- zainwestowanie przestrzeni na terenach otwartych oraz obszarów atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo,
- konflikty przestrzenne wynikające z potrzeb rozwoju naziemnych sieci infrastruktury technicznej.

W celu ochrony terenów cennych przyrodniczo i kulturowo określono następujące działania – zachowanie, istniejących terenów leśnych, łąk i pastwisk oraz terenów rolniczych o najwyższej przydatności do celów produkcji rolnej, a także urządzenie i wyznaczenie nowych terenów zieleni publicznej oraz zachowanie i rewitalizacja obszarów i obiektów zabytkowych. Wskazano również na wzmocnienie tożsamości regionalnej i narodowej.

4.1.3 Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017–2020.

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017–2020 przyjęty został uchwałą nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 roku. Samorząd województwa został zobowiązany do utworzenia powyższego dokumentu ustawą z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W programie opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017–2020, tak jak w poprzednim na lata 2013–2016, czy na lata 2008–2011, gmina Mosina nie jest istotnie wyróżniona. Przyczyny tego stanu rzeczy należy szukać przede wszystkim w podstawowym charakterze omawianego dokumentu. W toku syntezy zagadnień związanych z opieką nad zabytkami w Wielkopolsce zaakcentowane zostały jedynie najcenniejsze zabytki tego regionu. W gronie wyróżnionych miejsc znalazły się: pałac w Rogalinie, park w Rogalinie, Rogaliński Park Krajobrazowy oraz zespół sanatoryjny w Ludwikowie.

Dobra dziedzictwa kulturowego, których wartość wykracza poza mikroregiony gmin, tworzą całościowy obraz dziedzictwa kulturowego Wielkopolski. Stwarza to potrzebę podejmowania wspólnej płaszczyzny działania samorządów gminnych w województwie oraz współpracy z samorządem województwa w celu sprawowania właściwej ochrony i opieki nad obiektami zabytkowymi, promocji oraz podejmowania działań zwiększających ich atrakcyjność.

4.1.4 Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2016–2019.

Uchwałą Rady Powiatu w Poznaniu Nr XVI/214/V/2016 z dnia 27 kwietnia 2016 r. przyjęty został Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2016–2019, w którym przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków powiatu. Sformułowano w nim min. zapisy dotyczące zasobów zabytków w powiecie poznańskim i analizy stanu ich zachowania.

Jako najcenniejsze zasoby dziedzictwa kulturowego wymieniono w programie

- wpisany do rejestru zabytków układ urbanistyczny miasta Mosina,
- dzieło o największym znaczeniu artystycznym: pałac w Rogalinie wraz z parkiem,

- dzieła zgromadzone w Muzeum Narodowym w Poznaniu – Oddział w Rogalinie,

Za najważniejsze zadania w zakresie ochrony środowiska kulturowego uznano:

- wyodrębnienie w województwie obszarów o wysokich walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego (m. in. rejon Poznania z wyodrębnieniem obszaru obejmującego Rogalin),
- wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza zabytkowe układy urbanistyczne (m. in. w Mosinie).

Odnotowano fakt przeprowadzenia szeroko zakrojonych prac remontowych w pałacu w Rogalinie. Prace zakończono w roku 2015. Poruszono również zagadnienie zabytków archeologicznych oraz historycznego układu urbanistycznego miasta Mosina. Spośród obiektów zabytkowych wspomniany został budynek dawnej synagogi, której stan zachowania i sposób użytkowania określony został jako niebudzący zastrzeżeń.

Układ przestrzenny Majątku Ziemskiego Rogalin został objęty ochroną decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wydaną w 2014 r. Decyzja ta została zaskarżona przez gminę Mosina i osoby fizyczne. Ostatecznie układ przestrzenny został wpisany do rejestru zabytków decyzją 1023/Wlkp/A z dnia 2 sierpnia 2017 r. Ww. decyzja zapewnia szczególną ochronę konserwatorską układu drożnego, terenów zieleni, zespołów budowlanych.

Na terenie gminy Mosina zlokalizowanych jest stosunkowo dużo faktów osadniczych (723) w porównaniu do innych jednostek terytorialnych dzisiejszego powiatu poznańskiego. Intensywne osadnictwo wynikało z miejscowych dobrych warunków glebowych i hydrograficznych.

Opisano szlaki turystyczne, w tym przebiegające przez gminę Mosina

Poruszono również kwestie wartości założonego w 1957 roku Wielkopolskiego Parku Narodowego i utworzonego w 1997 Rogalińskiego Parku Krajobrazowego. Obszary te pokrywają się w różnym zakresie z obszarami ochrony Natura 2000.

Wyróżniono rezerwaty przyrody – rezerwat „Krajkowo” założony w 1958 r., użytki ekologiczne – „Rosiczkowy staw” i pomniki przyrody.

Spośród działań dążących do realizacji celów Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego na lata 2016–2019 zaakcentować należy określone działania pomocowe polegające na wsparciu inicjatywy utworzenia Kórnicko-Zaniemysko-Rogalińskiego Parku Kulturowego oraz wpisania na listę pomników historii założenia rezydencjonalnego w Rogalinie. Przy czym „Rogalin – zespół pałacowy z ogrodem i parkiem” został wpisany na listę pomników historii na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 kwietnia 2018 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Rogalin – zespół pałacowy z ogrodem i parkiem” (Dz. U. z 2018 r., poz. 929). Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 września 2020 r. (Dz. U z 2020 r., poz. 1766) został zwiększony zasięg obszaru uznanego za pomnik historii. Obecnie ochroną objęty jest zespół pałacowo-parkowy z obszarem dawnego majątku ziemskiego.

Od XVIII w. Rogalin dokumentuje działalność wielkopolskiej rodziny Raczyńskich zasłużonej dla polityki i kultury Polski. Na terenie Majątku Rogalin organizowane są zajęcia edukacyjne dla uczniów, które obejmują zagadnienia przyrodnicze i historyczne związane z majątkiem. W roku 2018 Majątek Rogalin otrzymał również certyfikat rekomendowanej atrakcji turystycznej powiatu poznańskiego.

„Majątek Rogalin – spółka w całości należąca do Fundacji im. Raczyńskich przy Muzeum Narodowym w Poznaniu. Prowadzona przez nas działalność polega na utrzymaniu i zachowaniu dla pokoleń odwiecznego,

wiejskiego i rolniczego krajobrazu majątku ziemskiego w Rogalinie. Majątek ten jest częścią spuścizny po rodzinie Raczyńskich i wedle Jej życzenia, w niezmienionej formie pozostać powinien.”¹

5 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Mosina

Gmina Mosina zajmuje południową część powiatu poznańskiego, około 18 kilometrów na południe od Poznania. Powierzchnia gminy jest dość zróżnicowana krajobrazowo i przyrodniczo. Od północnego-zachodu teren gminy obejmuje obszary zalesione z licznymi jeziorami, stanowiące teren Wielkopolskiego Parku Narodowego, od wschodu, wzdłuż doliny rzeki Warty znajduje się porośnięty lasami Rogaliński Park Krajobrazowy. Rolnicze tereny znajdują się w północno-wschodniej i południowej części gminy. Jej centrum stanowi miasto Mosina, o korzeniach sięgających średniowiecza.

Najwcześniejsza wzmianka o mieście pochodzi z 1247 roku, przy okazji ustalania granic księstw wielkopolski po podziale pomiędzy Przemysłem I i Bolesławem Pobożnym. W 1298 roku wymieniono parafię w Mosinie, która wówczas należała do archidiakonatu poznańskiego. Nadanie praw miejskich w 1302 roku związane było z osobą wojewody kaliskiego Mikołaja Przedpełkowica. Kolejny przywilej lokacyjny, na prawie magdeburskim, wydał miastu król Władysław Jagiełło w 1429 roku. Miasto stało się siedzibą starosty niegrodowego. Od tej chwili miasto zaczęło się zabudowywać, a jego centralnym miejscem był prostokątny rynek, z narożników którego wybiegały ulice o obecnych nazwach: Poznańska, Kościelna, Niezłomnych, Garbarska, Krauthofera-Krotowskiego, Tylna i Słowackiego. Na północny-wschód od Rynku, u wylotu ul. Kościelnej wzniesiono kościół parafialny pw. św. Mikołaja (po zniszczeniach II wojny światowej obiekt odbudowany w 1953 roku, z użyciem współczesnych form) i XIX – to wieczną plebanię. Przy ul. Niezłomnych pobudowano synagogę. W zachodniej części miasta znajduje się zespół dworsko-parkowy. Ciekawym przykładem zabudowy przemysłowej, jest dawny zespół farbiarni Kałamajskiego przy ulicy Farbiarskiej (obecnie pozostał jeden budynek prasowni i ekspedycji).

Najcenniejszym zabytkiem na terenie gminy jest zespół zabudowań pałacowych, mauzoleum oraz park w Rogalinie. Założenie rezydencjonalne powstało w końcu XVIII wieku, gdy w latach 1768–1776 Kazimierz Raczyński wybudował pałac z oficynami według projektu J.F. Knobla, a następnie J.Ch. Kamsetzera. Następni z Raczyńskich w XIX wieku wzbogacali zespół o kolejne obiekty. We wschodniej części założenia, na osi głównej pałacu w latach 1817–1820 powstało klasycystyczne Mauzoleum Raczyńskich (ob. kościół parafialny pw. św. Marcelina). Zespół zabudowań pałacowych składający się z pałacu wraz galeriami i oficynami, wozowni, ujeżdżalni, stajni oraz galerii obrazów jest użytkowany w celach muzealnych i jest filią Muzeum Narodowego w Poznaniu.

W okolicy założenia pałacowo parkowego w Rogalinie rozpościera się obszar łąk i lasów z zachowanym zespołem „pomnikowych” dębów. Opoдал na skarpie pradoliny Warty, w miejscowości Rogalinek znajduje się drewniany kościół parafialny pw. św. Michała i Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, zbudowany w 1712 roku.

Do ciekawszych obiektów na terenie gminy zalicza się także zespół zabudowań sanatorium przeciwgruźliczego w Ludwikowie (zespół sanatoryjny „Staszycówka”), w skład którego wchodzi pawilon I i dwie werandy (leżalnie) z końca XIX wieku, zbudowane w stylu szwajcarskim oraz pawilon II i willa dyrektora z lat 30 XX wieku.

W obrębie zachowanej historycznej zabudowy na terenie gminy na uwagę zasługuje dwór w Głuszynie Leśnej oraz liczna zabudowa wsi, zarówno mieszkalna, jak i gospodarcza. Do dzisiaj zachowały się liczne

---

¹ majatekrogalin.pl – wpis z dnia 28 września 2018 r., dostęp 19.05.2020 r.

przykłady zabudowy drewnianej, stanowiącej dzisiaj cenny przykład budownictwa chłopskiego rozwijającego się głównie po reformie uwłaszczeniowej wdrażanej na terenie Wielkopolski od lat 20. do lat 40. XIX wieku.

5.1 Zasoby zabytków w gminie Mosina

Tabela 1 Spis zabytków według Gminnej ewidencji zabytków (stan na 30.05.2020 r.)

typ obiektu	murowany	drewniany	w tym wpisany do rejestru
1. układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane			2
2. zabudowa mieszkalna	189	28	1
3. obiekty sakralne	28	4	6
a. kościoły nowożytny XVI–XVII w.	1	2	3
b. kościoły XIX w. – 1945 r.	1	-	-
c. synagogi, bożnice	1	-	1
d. obiekty mieszkalne	4	-	-
e. kaplice, dzwonnice, bramy, ogrodzenia inne	-	2	-
f. mała architektura – kapliczki, figury przydrożne	21	-	2
4. obiekty użyteczności publicznej	21	2	0
a. budynki administracji publicznej, sądy, banki, poczty	3	-	-
b. szkoły	11	1	-
c. leśniczówki i gajówki	1	-	-
d. karczmy i zajazdy	4	-	-
e. inne	2	-	-
5. obiekty przemysłowe i gospodarcze	12	-	-
a. zakłady przemysłowe	6	-	-
b. dworce kolejowe z zespołami budowlanymi	3	-	-
c. spichlerze, magazyny, stodoły	-	-	-
d. młyny	1	-	-
e. kuźnie	0	-	-
f. inne	2	-	-
6. pałace i dwory	4	-	2
7. budownictwo wiejskie	37	12	14
a. obiekty mieszkalne	6	-	2
b. stodoły	3	10	1
c. spichlerze	2	-	-
d. obory	5	2	1
e. stajnie	1	-	1

typ obiektu		murowany	drewniany	w tym wpisany do rejestru
f. chlewnie		1	-	-
g. kuźnie		2	-	-
h. inne		17	-	9
8. parki	4	-	-	1
a. altany, lodownie, inne elementy małej architektury		1	-	-
b. bramy i ogrodzenia		-	-	-
9. cmentarze	15	-	-	-
a. rzymsko-katolickie		2	-	-
b. ewangelickie		12	-	-
c. żydowskie		1	-	-
		-	-	-
10. stanowiska archeologiczne	698	-	-	-

5.2 Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy Mosina (wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków)

Tabela 2 Obiekty zabytkowe nieruchome w gminie Mosina wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Nazwa obiektu lub zespołu	Decyzja adm.
1.	Głuszyna Leśna – willa, pocz. XX wieku	2145/A z 1.02.1988 r.
2.	Krajkowo – drewniana kapliczka z figurą Chrystusa Frasobliwego	111/10/B 1954 r.
3.	Krosno – kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. MB Częstochowskiej, lata 1779-1871	1180/A z 24.07.1970 r.
4.	Ludwikowo – zespół sanatorium przeciwgruźliczego:	
	a. – budynek główny – pawilon I, 1883 r.	1845/A z 25.03.1981 r.
	b. – 2 leżalnie, 1883 r.	1845/A z 25.03.1981 r.
	c. – pawilon II, lata 1929-1830	108/Wlkp/A z 3.09.2002r.
	d. – willa dyrektora, 1929 r.	107/Wlkp/A z 3.09.2002r.
5.	Mosina – układ urbanistyczny, XIV – XX w.	1961/A z 12.10.1984 r.
6.	Mosina – synagoga, ob. muzeum, ul. Niezłomnych 1, pocz. XX w.	2075/A z 24.02.1986 r.
7.	Radzewice – dom, ul. Długa 9, koniec XIX w., 1934r.	2438/A z 25.03.1995 r.
8.	Rogalin – historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin, średniowiecze do 1945 r.	1023/Wlkp/A z 02.08.2017 r.
8.	Rogalin – zespół pałacowy:	
	a. – pałac z galeriami i oficynami, lata 1770-1798	2494/A z 29.05.1952 r. 1020/Wlkp/A

Lp.	Nazwa obiektu lub zespołu	Decyzja adm.
	b. – galeria obrazów, XIX – XX w.	2494/A z 29.05.1952 r 1020/Wlkp/A
	c. – ujeżdżalnia, 1820 r., XX w.	2494/A z 29.05.1952 r 1020/Wlkp/A
	d. – stajnia, stodoła i wozownia, lata 1776 i 1950	2494/A z 29.05.1952 r 1020/Wlkp/A
	e. – czworak, pocz. XIX w.	2494/A z 29.05.1952 r 1020/Wlkp/A
9.	Rogalin – zespół kaplicy – mauzoleum:	
	a. – kaplica – mauzoleum, 1820 r.	86/A z 28.07.1965r. 1022/Wlkp/A
	b. – dzwonnica	86/A z 28.07.1965r. 1022/Wlkp/A
10.	Rogalin – park, 4 ćw. XVIII w., lata 1820-1840	86/A z 28.07.1965r. 1021/Wlkp/A
11.	Rogalin – dęby w parku	1/A z 26.02.1948r.
12.	Rogalin – obora – stajnia, ul. Prezydyalna 12, poł. XIX w.	1772/A z 4.12.1977r.
13.	Rogalinek – kościół par. pw. św. Michała, lata 1682–1712	2425/A z 22.12.1932r.

5.3 Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków będące własnością gminy Mosina.

Gmina Mosina jest właścicielem zabytkowej synagogi, usytuowanej w centrum przy ulicy Niezłomnych. Budynek został wzniesiony staraniem miejscowej gminy żydowskiej, najprawdopodobniej w 1870 roku. Bóżnica została wpisana do rejestru zabytków decyzją z dnia 24 lutego 1986 roku, pod numerem 2075/A.

5.4 Obiekty zabytkowe ruchome na terenie gminy Mosina

Tabela 3 Obiekty zabytkowe ruchome na terenie gminy Mosina

Lp.	Nazwa obiektu	Decyzja adm.
1.	Kapliczka z ludową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego w Krajkowie	111/10/B z 1954 r.
2.	Wyposażenie kościoła MB Częstochowskiej w Krośnie – 5 pozycji	173/Wlkp/B z 5.02.2010 r.
3.	Wyposażenie kościoła pw. św. Michała Archanioła w Rogalinku – 19 pozycji	130/Wlkp/B z 8.08.2008 r.
4.	Wyposażenie kościoła pw. św. Marcelina w Rogalinie – 55 pozycji	294/Wlkp/B z 11.06.2013 r.
5.	Kolumna z figurą Matki Boskiej Bolesciwej w Rogalinie	512/Wlkp/B z 24.10.2018 r.

Ponadto na terenie gminy Mosina zachowały się pojedyncze kapliczki. Znajdują się one w Czapurach, Dymaczewie Nowym, Dymaczewie Starym, Krajkowie, Świątnikach, Radzewicach, Rogalinie, Rogalinku i w Sowinkach. Spośród zabytków ruchomych związanych z architekturą rezydencjonalną na szczególną uwagę zasługuje wystrój pałacu w Rogalinie. W ramach tego zespołu należy wyróżnić 7 rzeźb znajdujących się w parku przypałacowym.

5.5 Krajobraz kulturowy (obszarowe wpisy do rejestru zabytków, obszary chronionego krajobrazu)

5.5.1 Obszarowe wpisy do rejestru zabytków

Układ przestrzenny Mosiny objęty jest ochroną konserwatorską przez wpis do rejestru zabytków pod numerem 1961/A, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 12 października 1984 roku. Ochroną objęto historyczne założenie, w obrębie którego zachowało się dawne rozplanowanie rynku oraz przyległych do centralnego placu ulic, które nie były poddane zasadniczym zmianom aż od końca XVIII wieku. W czasie XIX i XX w. wprowadzono jedynie nieznaczne korekty, głównie z powodu budowy domów nowego typu oraz z powodu zmieniających się wymogów komunikacyjnych. W celu precyzyjnego określenia zasięgu chronionego obszaru Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w dniu 7 lipca 2006 roku wydał stosowne postanowienie nr 350/2006. W załączniku postanowienia wraz z mapą miasta umieszczono dokładny opis granic wpisu do rejestru zabytków z 12 października 1984 roku.

Opis granicy obszaru wpisanego do rejestru zabytków nr 1961/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 12 października 1984 roku, nr L, dz. KJ.-5340/25/84, zaznaczonej kolorem czerwonym na mapie Mosiny w skali 1:2000, stanowi załącznik do postanowienia Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków 2 dnia 7 lipca 2006 roku. nr 350/2006.

1. Granice zachodnią wyznacza:

- oś ulicy Mickiewicza od punktu styku działek nr 1558 i nr 1557 do skrzyżowania z ulicą Krotowskiego,
- oś ulicy Krotowskiego od skrzyżowania z ulicą Mickiewicza do punktu styku działek nr 1645/4 i nr 16449,
- granica między działkami nr 1646/9 i nr 1645/4, 1645/5,
- oś ulicy Łaziennej od punktu styku działek nr 1645/5 i nr 1646/9 do osi Kanału Mosińskiego.

2. Granice południową wyznacza:

- oś Kanału Mosińskiego od osi ulicy Łaziennej do punktu styku działek nr 1274/2 i nr 1283/3.

3. Granice wschodnią wyznacza:

- granice między działkami nr 1283/3 i nr 1274/2, 1276, 1277 do osi ulicy Spokojnej,
- oś ulicy Szkolnej od skrzyżowania z ulicą Spokojną do punktu styku działek nr 1464 i 1463/2,
- oś ulicy Szkolnej od skrzyżowania z ulicą Spokojną do punktu styku działek nr 1464 i 1463/2.

4. Granice północną wyznacza:

- granica między działkami nr 1464 i nr 1463/7, 1478,
- granica między działkami nr 1478 i nr 1475 i 1477,
- oś ulicy Poznańskiej od punktu styku działek nr 1478 i 1477 do punktu styku działek nr 1456 i 1455,
- granica między działkami nr 1456 i nr 1455; nr 1452/6 i nr 1455, 1454/2; nr 1452/7 i nr 1454/1, 1453; nr 1452/9 i nr 1452/7, 1440/3, 1452/8; nr 1452/8 i nr 1449, 1448, 1447, 1446/2; nr 1446/2 i nr 1440/3; nr 1441 i nr 1445, 1444, 1443; nr 1434/3 i nr 1442/1,

- odcinek przecinający ulicę Kilińskiego od punktu styku działek nr 1434/3 i 1442/1 do punktu styku działek nr 1533/2 i 1533/1,
- granica między działkami nr 1534/2 i nr 1533/2, 1532, 1571/4; nr 1543/5 i nr 1570/3, 1571/4; nr 1543/3 i nr 1569/1, 1567/1, nr 11567/1 i nr 1551/1, 1551/3; nr 1552/2 i nr 1566/2. 1559, 1558; nr 1558 i nr 1553, 1554, 1555, 1556, 1557.

Zabudowa miasta, objęta ochroną konserwatorską, składa się głównie z kamienic o wielkości i formach typowych dla architektury XIX i 1 połowy XX wieku.

Skutkiem wpisu do rejestru zabytków ochronie podlegają:

- historyczne granice działek zabudowy,
- historycznie ukształtowany układ ulic wraz z 4 liniami zabudowy,
- dawne kompozycje terenów zielonych publicznie użytkowanych,
- nawarstwienia kulturowe i zewidencjonowane stanowiska archeologiczne.

W celu ochrony dawnego obrazu miasta, weryfikacji konserwatorskiej podlegają nowe elementy przestrzenne.

W dniu 10 grudnia 2014 r. decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do rejestru zabytków wpisany został historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin (nr rejestru 945/Wlkp/A – decyzja została zaskarżona). Prawomocna decyzja o wpisie układu do rejestru zabytków pochodzi z dnia 2 sierpnia 2017 r. (1023/Wlkp/A). Wpisany obszar w całości znajduje się terenie gminy Mosina w obrębie Rogalin.

Uzasadnieniem wpisu jest oryginalnie zachowany przykład unikatowego układu ruralistycznego, czyli przestrzennego założenia wiejskiego miejscowości Rogalin, w którym dominującą rolę pełni założenie pałacowo-parkowe wkomponowane w rozległy krajobraz.

5.5.2 Pomniki przyrody

Częścią dziedzictwa i zarazem bogactwa narodowego podlegającego prawnej ochronie są także przyroda żywa i nieożywiona oraz krajobraz. Cele, zasady i formy tej ochrony określa Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. W myśl ustawy (zgodnie z art. 6 ust. 1 rozdział 2) jedną z form ochrony przyrody są pomniki przyrody. Definiuje je artykuł 40 ust. 1:

„Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie”.

Dokonania w zakresie zarówno ustanowienia pomnika przyrody jak i zniesienia formy ochrony przyrody na danym terenie ustawodawca powierzył radom gmin. Działania te powinny być podejmowane przez nie w formie uchwały określającej nazwę danego obiektu (lub obszaru), jego położenie, sprawującego nadzór, ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony lub jej zniesienia w następstwie utraty wartości przyrodniczych, ze względu na które ustanowiono formę ochrony przyrody, lub w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego czy zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego. Wszystkie te działania powinny być podejmowane po uzgodnieniu z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. W przypadku działań przeznaczonych do realizacji na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludności lub mienia drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie, aż do ich samoistnego, całkowitego rozkładu.

Ustawodawca zaznaczył jednocześnie możliwość określenia (w formie rozporządzenia) ministrowi właściwemu do spraw środowiska kryteriów uznawania tworów przyrody żywej i nieożywionej za pomniki przyrody, kierując się potrzebą ochrony drzew i krzewów ze względu na ich wielkość, wiek, pokrój i znaczenia historyczne, a odnośnie do tworów przyrody nieożywionej - ze względu na ich znaczenie naukowe, estetyczne i krajobrazowe.

Gmina Mosina jest jedną z najbogatszych w Wielkopolsce w różnorodne formy ochrony przyrody. Największą i najcenniejszą atrakcją przyrodniczą gminy są słynne w całym kraju kilkusetletnie Dęby Rogalińskie. Dęby Rogalińskie, usytuowane na terenie parku i lasu, zostały ujęte w rejestrze zabytków pod nr 1/A z 26.02.1948. W trakcie wpisu nie określono jednak ich lokalizacji, ani innych danych pozwalających na ich bliższą identyfikację. W latach późniejszych zmieniono ich status dokonując ich wpisu na tworzoną sukcesywnie aktami prawnymi listę pomników przyrody.

W serwisie internetowym crfop.gdos.gov.pl znajduje się Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody umożliwiający poznanie i dokładną lokalizację form ochrony przyrody na obszarze całego kraju, w tym na terenie gminy Mosina.

5.6 Zabytki archeologiczne

5.6.1 Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Na terenie gminy Mosina brak jest stanowisk wpisanych do rejestru zabytków.

5.6.2 Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Mosina znajduje się jedno stanowisko o własnej formie krajobrazowej.

Tabela 4 Spis stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej w gminie Mosina

Lp.	miejsowość	gmina	obszar AZP	obiekt
1.	Mosina	Mosina	56-26/178	grodzisko

5.6.3 Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące i skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo-konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Tabela 5 Zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Mosina

Gmina Mosina					
Kategorie faktów osadniczych w obrębie stanowisk					
Grodziska	Cmentarzyska płaskie	Cmentarzyska kurhanowe	Osady	Inne	Ogólna liczba stanowisk archeologicznych
1	5	brak	692	1	698

Na obszarze gminy osadnictwo koncentruje się głównie wzdłuż małych cieków wodnych w obrębie terasy nad zalewową Warty oraz wzdłuż krawędzi tej terasy. Większe skupiska stanowisk wystąpiły na obszarach Mosina – Karolewo, oraz w północnej części wsi Sowinki, gdzie dominuje osadnictwo związane z epoką kamienia. Intensywne osadnictwo pradziejowe notuje się w okolicach Rogalinka, a także w rejonie Nowinek – Drużyny z przewagą osadnictwa kultury łużyckiej i wczesnośredniowiecznej oraz w rejonie Jeziora Dymaczewskiego i Budzyńskiego, gdzie wystąpiły głównie stanowiska neolityczne, kultury łużyckiej i wczesnośredniowieczne. Nad Kanałem Mosińskim występują stanowiska wielokulturowe z dominacją osadnictwa mezolitycznego, neolitycznego i kultury łużyckiej. Stanowiska archeologiczne koncentrują się nad Kanałem Mosińskim, wzdłuż doliny Warty, na terasach wyższych w obrębie miejscowości Świątniki i Radzewice. Skupiska stanowisk archeologicznych występują również w miejscowościach Pecna i Nowinki, wśród cieków wodnych i podmokłych łąk.

Obserwację terenu pod względem zasobów archeologicznych utrudniają lasy Wielkopolskiego Parku Narodowego, łąki i bagna nadwarciańskie a także obszary ochrony ujęcia wody.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy Mosina wiążą się z środkowym okresem epoki kamienia – mezolitem (około 8300–4300 p.n.e.). Była to ludność zbieracko-łowiecka prowadząca traperski typ gospodarowania.

Wyraźniejsze pozostałości po osadnictwie pochodzą z młodszej epoki kamienia, to jest neolitu (4300–1700 p.n.e.). Z różnych stanowisk z tego okresu pochodzą krzemienne i kamienne narzędzia pracy.

Szczególnie intensywne osadnictwo na terenie gminy Mosina związane jest z ludnością kultury łużyckiej, której rozwój przypada na okres 1200–500 p.n.e. W tym czasie Wielkopolskę pokrywała już gęsta sieć osadnicza tej kultury. Na przełomie epoki brązu i żelaza (650–500 p.n.e.) pojawiła się tutaj ludność kultury pomorskiej przemieszczającej się z Pomorza do Wielkopolski.

Mniej danych z terenu gminy posiadamy na temat osadnictwa z młodszego okresu przedrzymskiego (II–I w. p.n.e.). Podstawowe informacje na temat osadnictwa w tym okresie dostarczyły nam badania realizowane w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. W późniejszym okresie rzymskim i wędrówek ludów (III–VI w. n.e.) na omawianym terenie pojawia się ludność kultury przeworskiej.

W VIII w. nastąpił rozwój osadnictwa wczesnośredniowiecznego. W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę.

Rozwój osadnictwa grodowego w wiekach X–XVI wpłynął na przemiany osadnictwa otwartego. Było to podstawą do kształtowania się wczesnoplemiennych, a później wczesnopiastowskich struktur osadniczych.

Osadnictwo późnośredniowieczne i nowożytne dokumentuje materiał ceramiczny z XVI–XIX w. wokół miejscowości takich jak Mosina, Wiórek, Krosno, Dymaczewo Nowe, Dymaczewo Stare, Bolesławiec, Krajkowo, Sowinki, Nowinki, Radzewice, Pecna, będący śladem ich nieprzerwanego osadnictwa trwającego do dziś.

Osadnictwo w czasach nowożytnych na tych terenach śledzić możemy głównie poprzez źródła archeologiczne pochodzące z penetracji powierzchniowych wykonywanych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Analizując dane dostarczane z badań powierzchniowych realizowanych w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski, pod względem chronologiczno-kulturowym na terenie gminy Mosina dominuje osadnictwo z epoki kamienia, wczesnośredniowieczne oraz kultury łużyckiej.

6 Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na obszarze gminy Mosina

6.1 Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Tabela 6 Spis zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Mosina

Lp.	Miejscowości	Obiekt	Stan zachowania
1.	Głuszyna Leśna	Dwór	3
2.	Krajkowo	Drewniana kapliczka	4
3.	Krosno	Kościół par.	4
4.	Ludwikowo	Pawilon I	5
5.		Pawilon II	5
6.		Leżalnie – 2 szt.	4
7.		Willa dyrektora	5
8.	Mosina	Założenie urbanistyczne	5
9.		Synagoga	5
10.	Radzewice	Dom ul. Długa 9	4
11.	Rogalinek	Kościół par.	4
12.	Rogalin	Mauzoleum	5
13.		Pałac	5
14.		Park	5
15.		Oficyna – 2 szt.	5
16.		Galeria obrazów	5
17.		Ujeżdżalnia	5
18.		Stajnia	5
19.		Wozownia	5
20.		Czworak	5
21.		Dęby rogalińskie	Brak danych
22.		Obora	2
23.		Stodoła	2
24.	Kolumna graniczna	3	

Legenda: *bardzo zły* – 1, *zły* – 2, *dostateczny* – 3, *dobry* – 4, *bardzo dobry* – 5

Historyczny układ przestrzenny Mosiny został zachowany w bardzo dobrym stanie. Dawny układ urbanistyczny jest czytelny. Do czasów współczesnych w znacznym stopniu przetrwały również granice działek zabudowy. Na wyznaczonym terenie historycznego układu urbanistycznego, ujętym w rejestrze zabytków pod

nr 1961/A, zachowała się znaczna część zabytkowej architektury m.in. budynek dawnej synagogi, byłe sanatorium Obrabad, dawny dom uzdrowiskowy przy ul. Wawrzyniaka czy pozostałości zespołu dworsko-folwarcznego – majątek Budzyń (dwór i park).

Większość zabytkowych budynków mieszkalnych usytuowanych na terenie historycznego układu urbanistycznego jest w zadowalającym stanie technicznym. Prowadzone są w nich bieżące naprawy i remonty.

Od 2010 r. z terenu historycznego układu miasta, spośród zewidencjonowanych zabytkowych obiektów architektonicznych ubyłoby osiem budynków. Wszystkie pochodziły z XIX w. Przyczyn można upatrywać w złym stanie technicznym obiektów. Gorszy stan obiektów zabytkowych wynika z dużego zużycia elementów konstrukcyjnych, będącego po części wynikiem braku prowadzenia bieżących napraw i remontów, a także stosowaniem oszczędnościowych technologii i materiałów z czasu budowy. Obiekty zabytkowe w gorszym stanie technicznym wymagają remontu jak również docelowej rewaloryzacji, zwłaszcza w zakresie wyglądu elewacji. Szczególną troską i ochroną należy objąć zabudowę pl. 20 Października, oraz przyległych ulic: Niezłomnych, Krotowskiego, Poznańskiej, Kościelnej, Słowackiego, Kościuszki, Garbarskiej, Tylnej i Wąskiej. W celu utrzymania ładu przestrzennego, estetyki ulic i placów oraz wyeksponowania i ochrony materii zabytkowej niezbędne jest określenie gabarytów i form szyldów reklamowych i tablic informacyjnych oraz zasad ich umieszczania na budynkach. Na omawianym terenie występują nieliczne obiekty estetycznie odbiegające od zabytkowej zabudowy obszaru historycznego układu urbanistycznego (pawilony handlowe i budynki mieszkalne z lat 60.–80. XX w.). Należy zwrócić uwagę by nowa zabudowa wspomnianego terenu odbywała się w korelacji i harmonii z zachowaną zabytkową substancją miasta.

Cenny obiekt zabytkowy, usytuowany w obrębie historycznego układu urbanistycznego, stanowią pozostałości dawnego zespołu dworsko-folwarcznego – majątku Budzyń (dwór). Teren parku wchodzącego w obręb założenia dworsko-parkowego przy ul. Krotowskiego jest właściwie utrzymany i poddawany bieżącym pracom pielęgnacyjnym. Na stan zachowania parku niekorzystnie wpłynęło przedzielenie jego terenu trasą obwodnicy, co wpływa ujemnie na jego walory kompozycyjne oraz zapewnienie właściwej ochrony. Budynek dworu (1870 r.) stanowi własność gminy Mosina i jest obecnie użytkowany na cele mieszkalne. Jego stan techniczny jest niezadowalający i pilnie wymaga prac remontowych. Celem powinno być przeprowadzenie kapitalnego remontu budynku, z zachowaniem pierwotnej szaty architektonicznej. Konieczne jest dokonanie niezbędnych napraw połączeń dachowych, odrestaurowanie murów zewnętrznych z dbałością o zabezpieczenie dekoracyjnych detali architektonicznych jak np. kroksztyny pod okapem, wymiana lub naprawa posadzek oraz wymiana instalacji technicznych. Budynek stanowi jeden z ciekawszych zabytkowych obiektów architektonicznych z terenów gminy Mosina, ze względu na wartości historyczne oraz artystyczne. Umiejscowiony jest w centrum Mosiny, przy głównym szlaku komunikacyjnym (wjazd do miasta, droga do Poznania – droga wojewódzka 431) więc dbałość o jego stan i właściwą prezencję powinna leżeć w interesie władz miasta. Gmina Mosina w celu dodatkowej ochrony obiektu, powinna podjąć starania prowadzące do ujęcia budynku w rejestrze zabytków.

Innym spośród interesujących obiektów architektonicznych umiejscowionych w Mosinie, którego stan techniczny budzi zastrzeżenia jest należący do Gminy Mosina budynek dawnego domu uzdrowiskowego (przełom XIX i XX w.) przy ul. Wawrzyniaka 1. Właścicielem budynku był Niemiec dr Karl Eduard Artl. Mieszkał on w Rynku w kamienicy pod nr 16. Zbudowana przez niego drewniana kładka na kanale ułatwiała przemieszczanie się między miejscem zamieszkania a miejscem pracy. Korzystali z niej mieszkańcy miasta. Po II wojnie światowej budynek był m.in. siedzibą Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej, była tam także

przychodnia lekarska, izba porodowa, siedziba organizacji społecznych i politycznych. W latach 1990 do 2014 działała tam szkoła katolicka (podstawowa, gimnazjum i liceum). Obecnie stanowi pustostan o złym stanie technicznym, wymagającym gruntownego remontu. Budynek ma interesującą szatę architektoniczną. Usytuowany jest w centrum miasta – przy istotnej komunikacyjnie drodze prowadzącej z dworca kolejowego i przystanku autobusowego w kierunku pl. 20 Października. Obiekt powinien być niezwłocznie poddany renowacji, z poszanowaniem oryginalnej szaty architektonicznej oraz zagospodarowany, najlepiej pełniąc rolę realizującą potrzeby lokalnej społeczności i odwiedzających. Zadaniem Gminy Mosina powinno być również wszczęcie procedur mających na celu wpisanie owego obiektu do rejestru zabytków.

Kościół parafialny pw. św. Michała i Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Rogalinie drewniany wymagał podjęcia prac konserwatorskich mających na celu wzmocnienie konstrukcji oraz impregnację środkami owodobójczymi oraz ogniochronnymi. 5 sierpnia 2002 roku z kościoła została skradziona późnogotycka rzeźba Madonny z dzieciątkiem, zastąpiona obecnie kopia. W roku 2006 w Kościele założono instalację przeciw włamaniową i przeciwpożarową. W latach 2015–2020 kościół przeszedł renowację wielu elementów, a prace planowane są jeszcze w obrębie stropu.

W Krośnie znajduje się szachulcowy kościół poewangelicki, obecnie katolicki pw. MB Częstochowskiej, zbudowany w latach 1779–1781. Obiekt jest w zadowalającym stanie technicznym, ale po remoncie w latach 80. XX wieku utracił swój pierwotny wygląd. Konieczne jest przeprowadzenie rewaloryzacji elewacji wraz z odsłonięciem układu konstrukcji szachulcowej.

W obrębie zespołu zabudowań sanatorium przeciwgruźliczego w Ludwikowie, 2005 roku rozpoczęto prace remontowe przy balkonach pawilonu I, co wiąże się z dość znaczną wymianą drewnianych elementów konstrukcyjnych. Prowadzono również prace remontowe przy drewnianych werandach.

W niezadowalającym stanie technicznym znajduje się dwór w Głuszynie Leśnej (obręb Babki), którego właścicielem był dotąd Skarb Państwa, a który obecnie jest własnością prywatną.

W latach 2010–2015 niektóre z obiektów architektonicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków zostało poddanych gruntownym remontom i zagospodarowaniu, przy czym kilka z nich zasługuje na wyróżnienie.

Rozwiązany został problem opuszczonej farbiarni Kałamajskiego (ul. Farbiarska). Budynek nie ulega już degradacji, poddany został kompletnemu remontowi. Istotne, iż podczas modernizacji nie został zatracony pierwotny charakter bryły, a zabytek wcześniej zdewastowany i mogący stwarzać zagrożenie jest aktualnie w dobrym stanie technicznym i został przystosowywany by pełnić cele usługowe. Budynek dawnej „Szwalni” (pl. 20 Października) został gruntownie odrestaurowany z zachowaniem dawnej szaty architektonicznej oraz przystosowany do pełnienia funkcji usługowych. Zabytkowy dom mieszkalny mieszczący się przy ul. Wawrzyniaka 9 również przeszedł kompletny remont (min. wymiana dachu, okien, odnowienie elewacji) dzięki czemu znacząco podniósł się jego stan techniczny. Budynek pełni obecnie funkcję mieszkalno-usługową.

Rezydencja Raczyńskich w Rogalinie, jedno z najpiękniejszych założeń pałacowo-parkowych w Wielkopolsce, od 1949 roku stanowi Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu. Rozpoczęte w 1975 roku prace remontowo-adaptacyjne w rezydencji realizowane były w różnym tempie i z wieloma przerwami. Dopiero po wieloletnich staraniach Muzeum Narodowe w Poznaniu uzyskało środki na opracowanie nowoczesnej dokumentacji projektowej, a później dofinansowanie z tzw. funduszu norweskiego na realizację szeregu działań remontowo-konserwatorskich i rewaloryzacyjnych. Obejmowały one zadania w korpusie głównym pałacu,

poprawę warunków konserwatorskich w Galerii Malarstwa, wprowadzenie nowoczesnych systemów grzewczych, elektrycznych i zabezpieczających w budynkach rezydencji.

Prace były prowadzone dwuetapowo. Pierwszy etap trwał od lipca 2007 r. do czerwca 2009 r. Po zakończeniu jego realizacji udostępniono zwiedzającym korpus główny pałacu z odtworzoną architekturą wnętrz, choć jeszcze bez wyposażenia, skrzydło północne z galerią antenatów, galerią malarstwa i powozownią. Program etapu drugiego, realizowanego od 2012 r. do 2015 r. dzięki dofinansowaniu ze środków unijnych, objął min. odtworzenie historycznych wnętrz i otoczenia w kształcie nadanym przez byłych właścicieli, a także uczynienie Rogalina nowoczesną placówką muzealną, przyjazną możliwie najszerszemu kręgowi odbiorców. W ciągu dwóch i pół roku wykonano modernizację infrastruktury i szeroko zakrojone prace budowlano-konserwatorskie. Objęły one pałac ze skrzydłami i pozostałe sześć budynków rezydencji, rekonstrukcję XVIII-wiecznego mostka i bruku kwaterowego przed pałacem oraz nawierzchnie alei parku. Stworzono również system informatyczno-multimedialny. Na terenie założenia pałacowo-parkowego przewidziano szereg udogodnień dla osób starszych, niepełnosprawnych ruchowo, niedowidzących i niewidomych.

W roku 2019 wykonano remont pawilonu nr II w szpitalu w Ludwikowie. Celem było zwiększenie dostępności specjalistycznych usług zdrowotnych dotyczących chorób płuc – przede wszystkim w zakresie onkologii. Inwestycja obejmowała prace budowlane oraz zakup sprzętu do diagnostyki endoskopowej, obrazowej oraz wyposażenia.

Szczegółowe założenia programu ochrony i opieki nad zabytkami należy weryfikować w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a także w strategii jej rozwoju. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest ujęcie obiektów zabytkowych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków, jak i znajdujących się w Gminnej ewidencji zabytków gminy Mosina, wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej zespołów rezydencjonalnych, a także określenie najważniejszych zasad dbałości o nie na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Plany, studia i strategie powinny przewidywać rozwiązania właściwe dla zapobiegania powstawaniu zagrożeń dla zabytków oraz zagwarantowania im ochrony podczas realizacji różnego rodzaju inwestycji związanych z aktywizacją gospodarczą i przemysłową regionu, a także programy ich rewaloryzacji. W strategii rozwoju gminy można połączyć atrakcyjne walory przyrodnicze obszarów znajdujących się na terenie gminy (Wielkopolski Park Narodowy, Rogaliński Park Krajobrazowy) wraz z wykorzystaniem w celach aktywizacji turystycznej i promocji ciekawszych zabytków (zespół pałacowo-parkowy w Rogalinie, drewniany kościół w Rogalinku, sanatorium w Ludwikowie, wieś olęderska z kościołem – Krosno). Wyznaczone kierunki rozwoju i zagospodarowania terenu i jego przeznaczenia nie mogą być sprzeczne z zasadami sprawowania opieki nad zabytkami.

Przygotowania wymaga również program zabezpieczenia zabytków sakralnych przed włamaniami oraz kradzieżami elementów wyposażenia. Wszystkie obiekty winny być wyposażone w odpowiednią instalację przeciw włamaniom. Należy także dokonać wspólnie z przedstawicielami Policji i Państwowej Straży Pożarnej kontroli budynków pod względem zabezpieczenia przeciw włamaniom oraz przeciwpożarowego. Szczególnie ważny jest ten problem w drewnianych kościołach, zagrożonych pożarem oraz drewnianych budynkach mieszkalnych i gospodarczych.

Mając na względzie charakter zabudowy miasta oraz okolicznych wsi niezbędne jest wprowadzanie zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami do najważniejszych dokumentów mających wpływ na bieżące przekształcenia przestrzenne. Dotyczy to zarówno dokumentów o charakterze strategicznym, takich

jak: „Strategia rozwoju gminy Mosina” czy „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” jak i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W miejscowych „Planach zagospodarowania przestrzennego” niezbędne jest ujęcie obiektów zabytkowych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków, jak i znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Strategia, studium i plany powinny przewidywać rozwiązania właściwe dla zapobiegania powstawaniu zagrożeń dla zabytków oraz zagwarantowania im ochrony podczas realizacji różnego rodzaju inwestycji związanych z aktywizacją gospodarczą, a także programy ich rewaloryzacji. Strategia rozwoju powinna uwzględniać wysokie walory architektoniczne oraz zabytkowe historycznego układu przestrzennego miasta oraz układów przestrzennych najstarszych wsi, a także założenia rezydencjonalnego w Rogalinie. Wyznaczone kierunki rozwoju i zagospodarowania tych terenów i ich przeznaczenie nie mogą być sprzeczne z zasadami sprawowania opieki nad zabytkami.

6.2 Stan zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków będących własnością Gminy Mosina

Własność Gminy Mosina stanowi budynek dawnej synagogi, ujęty w rejestrze zabytków pod nr 2075/A, zlokalizowany w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego. Wspomniany zabytek architektury sakralnej wzniesiony został w latach 1876–1890, z elementami dekoracyjnymi na elewacjach nawiązującymi do romanizmu. Od marca 1985 r. obiekt użytkowany jest jako Izba Muzealna, a od maja 1993 r. dodatkowo uruchomiono w nim Galerię Miejską. Budynek poddany był dwuletniej, rozległej modernizacji (listopad 2007–2008 r.). Przeprowadzone wówczas zostały rozległe prace remontowe polegające min. na naprawie pokrycia dachowego, wymianie okien oraz odnowieniu detali architektonicznych i elewacji. Obiekt jest utrzymany w bardzo dobrym stanie technicznym. Pełnienie przez dawną synagogę funkcji kulturalnej zwiększa potencjał turystyczny miasta.

6.3 Stan zachowania dziedzictwa archeologicznego oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

W myśl art. 6 ust. 1, pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja piaskowni i żwirowni. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom zlokalizowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego – jak już wspomniano użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa na obrzeżach miast, budowa dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Historyczne układy miejscowości na terenie gminy nakazują szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w ich obrębie. Wysoki stopień zurbanizowania ma samo miasto Mosina. Urbanistyczny układ miasta, nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

Do najważniejszych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy: przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, zachowanie i rewaloryzacja stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk, kurhanów, pozostałości siedzib obronnych) oraz edukacja mieszkańców powiatu na temat wartości znalezisk archeologicznych i potrzeby ich zachowania.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków na prowadzenie prac archeologicznych (badań). Zakres badań określany jest w pozwoleniu. Jest to ważne podczas prowadzenia wszelkich inwestycji w obszarach występowania stanowisk archeologicznych. Przy czym szczególnie istotne jest prowadzenie badań przy inwestycjach takich jak: budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, kopalń kruszywa, gdyż przy ich realizacji prace ziemne w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo- parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również zamieszkiwane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego, może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Powiatowego Konserwatora Zabytków.

Należy zaznaczyć, że największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie gminy Mosina są, jak już wspomniano wcześniej, wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, należy ujmować zagadnienia związane z ochroną zabytków archeologicznych w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektować zapisy dotyczące ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Powiatowego Konserwatora Zabytków.

6.4 Najważniejsze zasady ochrony zabytków archeologicznych

Najważniejszymi zasadami ochrony zabytków archeologicznych są:

- respektowanie wyznaczonych stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych, zgodnie z Gminną ewidencją zabytków archeologicznych,
- wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. układu urbanistycznego miasta Mosiny, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków.

Prace inwestycyjne, w tym ziemne, związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych tj. układu urbanistycznego miasta Mosina, obiektów wpisanych do rejestru zabytków, oraz stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z Powiatowym Konserwatorem Zabytków w Poznaniu lub właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji.

Do inwestycji mogących zagrażać zabytkom archeologicznym w gminie Mosina należą:

- kanalizacja,
- gazyfikacja,
- modernizacja dróg,
- budownictwo wielorodzinne,
- budownictwo jednorodzinne indywidualne,
- rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej,
- zalesienia,
- modernizacja miasta w obrębie podlegającego ochronie układu urbanistycznego w Mosinie.

Tabela 7 Zestawienie ilościowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy Mosina

Lp.	Miejscowość	Liczba stanowisk
1.	Babki	3
2.	Baranowo	34
3.	Baranówko	29
4.	Bolesławiec	34
5.	Borkowice	27
6.	Czapury	19
7.	Daszewice	19
8.	Drużyna	41
9.	Dymaczewo nowe	34
10.	Dymaczewo stare	15
11.	Ilówiec	1
12.	Jeziory	0
13.	Krajkowo	28
14.	Krosinko	29
15.	Krosno	37
16.	Mieczewo	12

Lp.	Miejscowość	Liczba stanowisk
17.	Mosina	86
18.	Nowinki	9
19.	Pecna	26
20.	Radzewice	25
21.	Rogalin	12
22.	Rogalinek	43
23.	Sasinowo	0
24.	Sowiniec	23
25.	Sowinki	29
26.	Świątniki	37
27.	Wiórek	28
28.	Żabinko	18
Razem		698

6.5 Uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Mosina na lata 2014 do 2020+

Strategia rozwoju gminy Mosina na lata 2014 do 2020+ została przyjęta uchwałą nr LV/383/14 Rady Miejskiej w Mosinie, 30 stycznia 2014 r. Dokument ten w powiązaniu z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego i budżetem gminy jest ważnym drogowskazem przy realizacji przedsięwzięć o charakterze lokalnym. Wykazuje on także dużą spójność z regionalnymi, krajowymi i europejskimi dokumentami strategicznymi. Obowiązująca strategia Rozwoju Gminy Mosina na lata 2003–2013 wymagała aktualizacji – od czasu jej opracowania minęło 10 lat, w czasie których zmieniła się sytuacja społeczno-gospodarcza kraju i regionu, jak i przepisy prawne. W międzyczasie Polska została przyjęta też w poczet członków Unii Europejskiej. Prace nad zaktualizowanym dokumentem poprzedzone zostały badaniami opinii społeczności i konsultacjami w formie warsztatów strategicznych, dotyczącymi wizji rozwoju miasta i obszarów wiejskich gminy Mosina.

W tak przygotowanym opracowaniu (Załącznik do Uchwały nr LV 383/14 cz. 1 i 2) przedstawiono wnikliwą diagnozę obecnej sytuacji gminy na tle dokumentów strategicznych, obejmujących szersze ramy terytorialne, zarówno regionalne, jak i krajowe. Przedstawiono uwarunkowania rozwoju gminy, wynikające z polityki krajowej, jak i dyrektyw Unii Europejskiej. Następnie oceniono oddziaływanie oraz aktualność założeń dotychczasowej strategii na lata 2003–2013. Deklaracje w niej zawarte pozostają aktualne i znajdują odzwierciedlenie w wizji rozwoju gminy Mosina.

W strategii przyjęto cztery poziomy planowania:

1. Cele strategiczne definiujące cele strategiczne gminy.
2. Programy strategiczne grupujące tematycznie projekty związane z poszczególnymi dziedzinami życia.
3. Projekty realizacyjne.
4. Zadania do wykonania.

W Strategii rozwoju gminy Mosina jeden z przyjętych projektów porusza tematykę opieki nad zabytkami. W ramach realizacji celu strategicznego nr 1: „Rozwój przestrzenny i ochrona zasobów środowiska naturalnego” przyjęto min. program strategiczny 1.2: „Poprawa infrastruktury przestrzennej”. Do jego realizacji przyjęto min. projekt 1.2.6. „Rewitalizacja centrum Mosiny i innych zespołów zabytkowych na terenie gminy.” Celem projektu jest zachowanie obiektów i zespołów chronionych.

W myśl Uchwały Nr. IX/44/11 podjętej 30 marca 2011, przez Radę Miejską w Mosinie, w sprawie „Lokalnego programu rewitalizacji miasta Mosina na lata 2010–2020” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko Lokalnego programu rewitalizacji miasta Mosina na lata 2010–2020” wyznaczony został, głównie w centralnej części miasta, obszar dysfunkcyjny „Centrum Glinianki” choć charakteryzujący się dużym potencjałem turystycznym i rekreacyjnym, ze względu na znajdujące się tam liczne zabytkowe obiekty architektoniczne, m.in. budynek dawnej bóżnicy żydowskiej (obecnie Galeria Miejska i Izba Muzealna), kościół pw. św. Mikołaja, czy pozostałości zespołu dworsko-folwarcznego – majątek Budzyń. Przez obszar ten przepływa Kanał Mosiński, znajduje się tu także Stadion Miejski. Przy czym obecnie ww. uchwała już nie obowiązuje, ponieważ został przyjęty Gminny program rewitalizacji dla gminy Mosina na lata 2017-2027, przyjęty uchwałą nr LVII/645/17 Rady Miejskiej w Mosinie z 26.10.2017r., kolejno zmieniony uchwałą nr LXII/730/18 Rady Miejskiej w Mosinie z dnia 25 stycznia 2018 r. opisany w rozdziale 6.7.

W całym kraju rozpoznawalny jest Rogalin kojarzony z dębami rogalińskimi i pałacem oraz Wielkopolski Park Narodowy odwiedzany rocznie przez ponad milion turystów, lecz z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić można, że świadomość położenia tych atrakcji właśnie na terenie gminy Mosina jest bardzo niska.

W badaniach społecznych mieszkańcy gminy wskazali niedostateczną liczbę ścieżek rowerowych i konieczność podjęcia działań w tym zakresie. Związane jest to bezpośrednio z ogólną poprawą stanu dróg (wiele dróg lokalnych jest nieutwardzonych), wyprowadzeniem ruchu tranzytowego z miasta i rozwój infrastruktury na terenach wiejskich (choć ograniczanego ochroną przyrody i ustanowieniem strefy ochronnej ujęcia wody w rejonie Mosina – Krajkowo).

Programy edukacyjne, zarówno w zwykłym trybie nauczania jak i dodatkowe winny być realizowane we współpracy z takimi instytucjami jak: Mosiński Ośrodek Kultury oraz Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu – Pałac w Rogalinie.

6.6 Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina

Podejmując się analizy dokumentów określających wewnętrzne uwarunkowania opieki nad zasobami dziedzictwa i krajobrazu kulturowego na obszarze gminy Mosina, należy zapoznać się ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina przyjęte uchwałą nr LVI/386/10 Rady Miejskiej w Mosinie z dnia 25 lutego 2010 roku.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina składa się z dwóch zasadniczych części: cz. 1: Uwarunkowania oraz cz. 2: Kierunki.

Po przedstawieniu we wstępie przedmiotu i podstawowych zadań opracowania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina, a także korzyści z tego wynikających przedstawiono ogólną charakterystykę gminy. W części pierwszej, w rozdziale B, podpunkcie B.4 podkreślono predyspozycję gminy Mosina do rozwoju turystyki i wymieniono znajdujące się na jej terenie atrakcje. Wśród nich późnobarokową rezydencję rodu Raczyńskich w Rogalinie – Oddziału Muzeum Narodowego w Poznaniu.

W podrozdziale: Wymogi ochrony ładu przestrzennego, podpunkcie: Struktura przestrzenna miasta, omówiono historyczne uwarunkowania tworzenia współczesnej przestrzeni gminy Mosina „...ze względu na ochronę walorów przestrzennych i historycznych oraz konieczność rewaloryzacji i rewitalizacji fragmentów miasta, do wymogów ochrony ładu przestrzennego można zaliczyć: ochronę terenów zabudowy mieszkaniowej przed uciążliwościami innych funkcji (...), ochronę dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe tereny i budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte (respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie zakresu ochrony prawnej), (...), harmonijne rozwijanie przestrzeni publicznych – ulic i placów; uwzględnianie takich elementów jak: skwery, parki, aleje, ogrody; wyznaczenie miejsc pod parkingi strategiczne, w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podnoszenie wymogów architektonicznych w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach miejskich oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych, w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej miasta Mosina zakaz wznoszenia budynków, które ze względu na swoje gabaryty lub agresywną architekturę mogłyby wpłynąć niekorzystnie na panoramy miasta, rewaloryzacje i modernizacje, także uzupełnienie, po uprzednim porządkowaniu całych kwartałów historycznej zabudowy śródmiejskiej, zachowanie, tam gdzie to jeszcze możliwe, nawierzchni brukowych ulic, w dalszej perspektywie należy rozważyć celowość przywracania takich nawierzchni, jak również oświetlenia i zieleni (str. 21–22).

Następnie w rozdziale: Struktura przestrzenna wsi, w odniesieniu do jej ochrony wymieniono następujące wymogi: „...ograniczenie nadmiernego wydłużania ciągów zabudowy wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, ochronę charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochronę zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelnii i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej, np. kapliczek, krzyży, poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego, (...) nadawanie funkcji usługowych pozostałościom podworskim i pofolwarcznym, zabytkowe parki nie mogą podlegać podziałom i zabudowie, ochronę otoczenia zabytkowych kościołów, ochronę zabytkowych zespołów pałacowo-dworsko-parkowych przed wtórnymi podziałami, eksponowanie stanowisk archeologicznych...” (str. 22).

W rozdziale: Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zarys historii Mosiny, krótko opisano historię miasta oraz wnikliwie scharakteryzowano stanowiska archeologiczne znajdujące na terenie gminy Mosina: „...ślady osadnicze – stanowiska z niewielką ilością materiału zabytkowego o małym zasięgu, punkty osadnicze – stanowiska z większą ilością materiału zabytkowego, o bliżej nieokreślonej pierwotnej funkcji, stanowiska o szerszym zasięgu obszarowym, stanowiska znane ze źródeł archiwalnych, nie potwierdzone w trakcie późniejszych weryfikacji o znanym zasięgu, stanowiska o dużej wartości naukowej, podlegające szczególnej ochronie. Wszystkie te stanowiska w różnym stopniu nasycenia występują na całym terenie gminy Mosina, szczególnie w rejonach historycznego osadnictwa. Wyraźne zgrupowania można stwierdzić w rejonie zespołów wsi: Świątniki, Radzewice, Krajkowo, Sowiniec a także Krosno, Drużyna i Baranówko oraz Bolesławiec, Dymaczewo Stare i Dymaczewo Nowe. Najstarsze stanowiska archeologiczne w ziemi mosińskiej znajdują się na terenie *historycznej* (przyp. autora) Niwki, gdzie natrafiono na obozowisko ludzkie z okresu kultury Świderskiej oraz młodszej epoki kamiennej – stanowisko kultury tardenuaskiej. W czasie prac archeologicznych natrafiono na cmentarzysko kultury grobów kłozowych oraz osadę z późnego okresu lateńskiego i ślady osady trzynastowiecznej. Na terenie ozu połodowcowego przy Jeziorze Budzyńskim w 1911 r. odkryto grodzisko. Kolejnych odkryć archeologicznych dokonano w Baranowie,

gdzie natrafiono na ślady osady słowiańskiej, w Czapurach, następnie w Krajkowie, Krosinku, Krośnie i Ludwikowie. Stosunkowo słabo pod względem archeologicznym został rozpoznany okres pomiędzy XIII i XV wiekiem, zwłaszcza na obszarze dawnej parafii głuzyńskiej, gdzie były położone wsie Sokolniki, Świkotki, Taczały, Wojkowo oraz terenu parafii Mieczewo i Rogalinek, na terenie której znajdowała się parafia w Dobiertkach. Nie jest również znane położenie wsi Olszyce, należącej do właścicieli Rogalina. Najcenniejszym odkryciem w ziemi mosińskiej był zespół stanowisk archeologicznych w Sowińcu, gdzie natrafiono na grupę kilkunastu osad z epoki wędrówki ludów słowiańskich z okresu V w. p.n.e. – V w. n.e. (popr. autora). W tym zespole osadniczym występują stanowiska z epoki kamiennej, kultury przeworskiej i łużyckiej, z widocznymi wpływami rzymskimi...” (str. 28–29).

W rozdziale: Zasoby i walory środowiska kulturowego, wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz zabytkowe cmentarze (str. 29). W rozdziale: Determinanty rozwoju gminy, wymieniono czynniki sprzyjające rozwojowi, spośród których wskazano na wysokie walory środowiska kulturowego (str. 39). W rozdziale: Formy ochrony dziedzictwa kulturowego, odniesiono się do prawnych uwarunkowań i zakresu ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy (str. 44). W rozdziale: Parki zabytkowe, wymieniono i w krótki sposób opisano dawne parki, zachowane na omawianym terenie. Opisano parki w Mosinie, Rogalinie i Sowińcu (str. 44).

W drugiej części – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina. Kierunki. Mosina 2009, streszczono Lokalny program rewitalizacji dla miasta Mosiny na lata 2008–2013. „...Dokument został sporządzony przy udziale szerokich konsultacji społecznych oraz po analizie zjawisk społecznych i ekonomicznych zachodzących na przestrzeni kilkunastu lat w mieście. Zgodnie z definicją rewitalizacji cytowanego przez autorów opracowania: rewitalizacja to połączenie działań technicznych – jak np. remonty – z programami ożywienia gospodarczego i działaniem na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, występujących na tych obszarach: bezrobocia, przestępczości, braku równowagi demograficznej. W dokumencie tym wyodrębniono następujące obszary problemowe, które wymagają przeprowadzenia procesów rewitalizacyjnych. Obszar A – Obszar Pilotażowy, Obszar B – Nowy Rynek, Obszar C – Potencjał Rozwojowy. Dokument odzwierciedla stan faktyczny w mieście. Dodatkowo, dzięki konsultacjom społecznym – opisane są oczekiwania mieszkańców. W generalnej koncepcji (opisanej w części B niniejszego rozdziału) wiele spostrzeżeń projektantów Studium pokrywa się z zawartymi i określonymi w dokumencie rewitalizacji. Obszar A – Obszar Pilotażowy znajduje się w ścisłym centrum Mosiny i pełni najważniejszą funkcję miastotwórczą. Obszar B – Nowy Rynek. Obszar wyznaczają granice, które stanowią ulice Łazienna, Śremska, Kolejowa, tory kolejowe oraz ulica Farbiarska. Obszar C – Potencjał Rozwojowy. Obejmuje tereny: nieczynnej linii kolejowej do Osowej Góry i tzw. „Glinianek” (str. 67–68). W rozdziale: Kierunki rozwoju społecznego i kulturowego. Kierunki rozwoju usług edukacji, zwrócono uwagę na troskę władz samorządowych gminy Mosina o poprawę warunków i jakości kształcenia. Założono integrację szkół ze środowiskiem lokalnym, co może zaowocować lepszą znajomością posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego. W rozdziale: Kierunki zmian w zagospodarowaniu turystycznym gminy Mosina, zapowiedziano kontynuację dotychczasowych działań. „...Gmina chce wykorzystać korzystne położenie w atrakcyjnym krajobrazie, aby przyciągnąć turystów do przybycia. Wielkopolski Park Narodowy oraz pałac i park w Rogalinie – to dwa najważniejsze istniejące miejsca atrakcyjne turystycznie...” (str. 77–78). W rozdziale: Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego, w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego wspomniano „...W planowaniu przestrzennym określa się uwarunkowania środowiska, które mają wpływ na politykę przestrzenną gminy.

Są to (m.in.): występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych, stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego...” (str. 78). W rozdziale: Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w mieście Mosina, podkreślono, że „...W mieście Mosina, wpisane do rejestru zabytków są: układ urbanistyczny, nr rej.: 1961/A z 12.10.1984 i synagoga, ob. Izba Muzealna, ul. Niezłomnych 1, pocz. XX, nr rej.: 2075/A z 24.02.1986. Wszelkie działania inwestycyjne na obszarze chronionego układu urbanistycznego oraz roboty budowlane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzgodnienia z właściwym organem ochrony zabytków. Do tego organu należy również wystąpić o szczegółowe wytyczne dotyczące możliwych robót budowlanych. W wojewódzkiej ewidencji zabytków – w mieście Mosina znajduje się ok. 175 obiektów wymagających stworzenia kart zabytków (...) Cmentarze zabytkowe (ul. Polna – obecnie *Sienkiewicza*, ul. Poniatowskiego) – wymagają pielęgnacji i zachowania. Cmentarz parafialny w Mosinie – jest cmentarzem czynnym, wymagającym rezerwy terenowej, która wyznaczono w niniejszym Studium...” (str. 83). Następnie w rozdziale: Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w gminie Mosina, wymieniono „...Wśród obiektów i założeń wpisanych do rejestru zabytków można wyróżnić (...): Majątek Rogalin – jako jeden z najznamienitszych w Wielkopolsce zespołów pałacowych, pełni ogromną rolę w tożsamości regionalnej i ponadregionalnej. Stanowi ważny element naszego dziedzictwa kulturowego. Podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej, dlatego wszelkie działania budowlane na tym terenie muszą być nadzorowane przez właściwe służby konserwatorskie. W niniejszym Studium, planuje się utrzymanie obecnej funkcji – jako terenu usług w zieleni o specjalnych walorach kulturowych oraz wymaganiach – określonych w ustaleniach szczegółowych. Funkcja głównej atrakcji turystycznej jest planowana do kontynuacji i dalszego rozwoju. W celu ochrony krajobrazu założenia – zabudowa wsi Rogalin nie będzie rozwijana w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu, lecz w rejonach nie wpływających na obecną ekspozycję w terenie...” (s. 83). W odniesieniu do kościołów w Krośnie i w Rogalinku „...Studium utrzymuje obecną funkcję i wprowadza ustalenia dotyczące ochrony brył obu obiektów oraz materiałów, z jakich je wykonano – do uwzględnienia w planach miejscowych...” str. 83). Następnie wymienia się „...pałac w Głuszynie Leśnej i dwór w Radzewicach – Studium wprowadza ustalenia dotyczące ochrony brył obu obiektów oraz materiałów, z jakich je wykonano – do uwzględnienia w planach miejscowych. W ewidencji zabytków – znajduje się na terenie gminy 85 obiektów wymagających stworzenia kart zabytków (...) Gmina jest w trakcie sporządzania Gminnej ewidencji zabytków, zatem dane znajdujące się w zasobach WKZ ulegną weryfikacji faktycznej w terenie, na podstawie inwentaryzacji. Ochrona obiektów wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków, nie będących jednocześnie wpisanych do rejestru zabytków na podstawie decyzji administracyjnej, będzie realizowana w planach miejscowych. Ponadto, gmina jest w trakcie sporządzania Programu opieki nad zabytkami, który w sposób kompleksowy określi zasady i sposoby realizacji ochrony zasobów zabytkowych w gminie. Wszystkie cmentarze zabytkowe (w sumie 8) – zostają zachowane, oznaczone na rysunku, z utrzymaniem ich istnienia jako formy dziedzictwa kulturowego...” (str. 83–84). W rozdziale: Wytyczne konserwatorskie dla stanowisk archeologicznych, wskazano, że „...w załączniku graficznym zasięgi stanowisk archeologicznych należy traktować orientacyjnie, może okazać się bowiem podczas prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonych na podstawie obserwacji powierzchniowych zasięgów stanowisk. Wytyczne konserwatorskie w zdecydowanej większości wypadków (z wyjątkiem grodzisk) nie zakazują prowadzenia inwestycji w strefie występowania stanowisk archeologicznych, jednakże w takich przypadkach niezbędne jest uzyskanie opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Należy się wtedy liczyć z wymogiem

zapewnienia przez inwestora, na jego koszt, nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi...” (str. 84). Studium w ustaleniach szczegółowych wymienia następujące zagadnienia odnoszące się do zasobów dziedzictwa kulturowego. „...RZS – Teren wielofunkcyjnej zabudowy wiejskiej poza zwartymi jednostkami osadniczymi o szczególnych walorach kulturowych. Ustala się utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektu i jego otoczenia. Dopuszcza się rozbudowę i remonty istniejących obiektów, zgodnie z przepisami odrębnymi...” (str. 103–104). Ponadto Studium przewiduje istnienie ograniczeń w tworzeniu nowego ładu przestrzennego. W odniesieniu do substancji zabytkowej wprowadzono następujące zapisy: Miasto Mosina lokalizacja symbol ustalenia A1, Centrum A1_M1. Teren zabudowy mieszkaniowej z usługami. Ustala się: lokalizowanie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej o charakterze nawiązującym do kamienicznej zabudowy śródmiejskiej, utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia (...) Centrum A1_M2. Teren zabudowy mieszkaniowej z usługami. Ustala się: utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia (...) Centrum A1_M3. Teren zabudowy mieszkaniowej z usługami. Ustala się: lokalizowanie budynków mieszkalnych i usługowych o charakterze willi miejskich, utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia (...) Centrum A1_ZU. Tereny zieleni urządzonej. Ustala się: lokalizowanie parku miejskiego, pielęgnację i wzbogacanie istniejącej zieleni i infrastruktury wypoczynkowej. Centrum A1_C1 Teren cmentarza. Ustala się utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni. Centrum A1_U1 Teren zabudowy usługowej. Ustala się: utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów sakralnych i ich otoczenia...” (str. 104 – 105). „...Mosina – Budzyń A4_ZU1. Tereny zieleni urządzonej. Dopuszcza się: lokalizowanie parku miejskiego, utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektu i jego otoczenia (...) Mosina – Budzyń A4_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (str. 108). „...Gmina Mosina. C1 Rogalinek – Sasinowo C1_U2. Teren zabudowy usługowej. Ustala się: zachowanie obiektów sakralnych, dopuszcza się remonty, utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia (..) Rogalinek – Sasinowo C1_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (str. 113). „...Rogalin C2_UZ1. Teren zabudowy usługowej w zieleni. Ustala się: zachowanie istniejących funkcji usługowych, utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia. Dopuszcza się lokalizowanie usług kultury, oświaty i turystyki. Rogalin C2_UZ2. Teren zabudowy usługowej w zieleni. Ustala się: lokalizowanie usług sportu i turystyki, w tym usług agroturystycznych, utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia. Rogalin C2_UZ3. Teren zabudowy usługowej w zieleni. Ustala się utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów sakralnych i ich otoczenia...” (str.114) „...Radzewice C4_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (str. 115). „...Sowiniec D1_UZ. Teren zabudowy usługowej w zieleni. Ustala się utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektów i ich otoczenia. Dopuszcza się lokalizowanie usług kultury, oświaty i turystyki oraz funkcji mieszkalnej...” (s. 116). „...Sowinki D2_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (str. 117). „...Krosno E1_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (str. 119). „...Pecna E3_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (str. 120–121). „...Krosinko F1_UZ1. Teren zabudowy usługowej w zieleni. Ustala się utrzymanie i pielęgnację historycznych wartości obiektu i jego otoczenia. Krosinko F1_C. Teren cmentarza. Ustala się: zachowanie cmentarza zabytkowego, utrzymanie i pielęgnację istniejącej zieleni...” (s. 122).

6.7 Uwarunkowania wynikające z Gminnego programu rewitalizacji dla gminy Mosina na lata 2017–2027²

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Mosina na lata 2017–2027, przyjęty został uchwałą nr LVII/645/17 Rady Miejskiej w Mosinie z 26.10.2017 r., następnie został zmieniony uchwałą nr LXII/730/18 Rady Miejskiej w Mosinie z dnia 25 stycznia 2018 r. Zgodnie z uchwałą nr XLIII/448/17 Rady Miejskiej w Mosinie z dnia 26 stycznia 2017 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Mosina w obrębie granic obszaru zdegradowanego gminy Mosina został wyodrębniony obszar rewitalizacji, który stanowi fragment miasta Mosina.

Wizja obszaru rewitalizacji po zakończeniu realizacji Gminnego programu rewitalizacji dla gminy Mosina na lata 2017–2027:

„Obszar rewitalizacji w 2027 roku zamieszkiwany jest przez aktywną społeczność, angażującą się w działania na rzecz rozwoju lokalnego. Występowanie zjawiska wykluczenia społecznego zostało ograniczone, a dzięki realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wzrósł poziom atrakcyjności terenu.”

Wyznaczony teren charakteryzuje się dużym potencjałem turystycznym i rekreacyjnym. Znajdują się na nim liczne zabytkowe obiekty architektoniczne, m.in.: budynek dawnej bóżnicy żydowskiej (obecnie budynek galerii sztuki) będący pamiątką po obecności ludności żydowskiej na terenie Mosiny, kościół pw. św. Mikołaja, budynek o szachulcowej konstrukcji po dawnym sanatorium (dom uzdrowiskowy przy ul. Wawrzyniaka 1), pozostałości zespołu dworsko-folwarcznego – majątek Budzyń.

Jako problem w sferze zagospodarowania przestrzennego zidentyfikowano min. zły stan obiektów i przestrzeni zabytkowych.

W ramach przedstawianego dokumentu zaproponowano szereg projektów mających na celu ożywienie społeczno-gospodarcze obszaru dysfunkcyjnego poprzez stworzenie warunków i motywów do wykorzystania tego obszaru przez mieszkańców i potencjalnych inwestorów. Jak wynika z diagnozy obszar wskazany do interwencji jest predysponowany do rozwoju turystyki.

Poniżej opisano niektóre przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Adaptacja pałacu Budzyń na cele kulturalne, społeczne, edukacyjne, turystyczne, administracyjne wraz z rewaloryzacją Parku Budzyń i budową przystani kajakowej.

„Projekt zakłada przywrócenie obiektowi wraz z terenem wartości historycznej i funkcji reprezentacyjnej miasta – wizytówka miasta. W projekcie przewidziano zabiegi pielęgnacyjne w istniejącym drzewostanie jak i nasadzenia nowych roślin oraz odnowienie trawników. Zaplanowana jest również wymiana nawierzchni ścieżek w parku jak i zaprojektowanie nowych ciągów komunikacyjnych wraz z niezbędną infrastrukturą taką jak ławki, kosze na śmieci, latarnie i monitoring. Projekt zakłada podniesienie aktywizacji parku poprzez stworzenie miejsc do spotkań mieszkańców oraz do organizowania inicjatyw osiedlowych czy miejskich (gminnych). W zakres realizowanych działań wchodzi rewitalizacja parku: odnowienie zadrzewień i ścieżek, kompleksowy remont budynku: dach, stropy, tynki, instalacje, stolarka otworowa, budowa przystani kajakowej przy Kanale Mosińskim (o długości poniżej 20 m).

---

² Cytaty z Gminnego programu rewitalizacji dla gminy Mosina na lata 2017–2027, uchwała nr LXII/730/18 Rady Miejskiej w Mosinie z dnia 25 stycznia 2018 r.

Projekt zakłada realizację działań o charakterze społecznym takich jak: wykorzystanie budynku na cele kulturalne, edukacyjne i/lub administracyjne. Na terenie parku zorganizowany zostanie szereg działań mających na celu promocję zdrowego trybu życia wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji.”

Modernizacja i rewitalizacja placu 20 Października w Mosinie.

„Plac 20 Października to główny plac Mosiny, który do tej pory pełnił głównie funkcje drogowe. Przebudowa placu wiązać się będzie z możliwością integracji i aktywizacji mieszkańców, w tym szczególnie tych, których nie stać na uczestnictwo w kulturze odpłatnej. W ramach projektu planuje się renowację chodników, rozbudowę kanalizacji deszczowej, renowację placu, rekultywację zieleni i nadanie nowych funkcji dotychczasowej przestrzeni placu 20 Października (zmiana z funkcji infrastrukturalnych/drogowych na społeczne, kulturalne i gospodarcze). W przyszłości, na terenie placu organizowane będą imprezy masowe, m.in. koncerty czy festyny.”

Dodatkowo w programie zawarto listę uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych, która zawiera m.in.: listę zadań dotyczącą adaptacji bibliotek, Mosińskiego Ośrodka Kultury oraz świetlic wiejskich oraz innych obiektów do nowych wyzwań:

- przystanek kultura,
- utworzenie magazynu dla Mosińskiej Biblioteki Publicznej w Mosinie,
- mobilna ekspozycja zewnętrzna dla Izby Muzealnej,
- adaptacja poddasza w Izbie Muzealnej,
- adaptacja Sali Ślubów w Mosinie,
- rozbudowa filii Mosińskiej Biblioteki Publicznej w Rogalinku,
- Stworzenie Muzeum Ziemi Mosińskiej.

6.8 Uwarunkowania wynikające ze Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki i rekreacji mikro-regionu Wielkopolskiego Parku Narodowego. Poznań 2006

W rozdziale: Walory kulturowe i antropogeniczne, wspomniano, że „...praktycznie w każdej z gmin znajdują się obiekty warte zobaczenia, o różnorodnym charakterze (...) Magnesami przyciągającymi rokrocznie rzesze turystów i wycieczkowiczów są przede wszystkim dobrze zachowane obiekty zabytkowe: (...) zespół pałacowo-parkowy w Rogalinie (...), kościoły – w (...) Mosinie, drewniane kościołki – w (...) Rogalinku, ale także ciekawe kolekcje eksponatów zgromadzonych w licznych muzeach: wymienionych powyżej – w (...) Rogalinie oraz (...) Jeziorach (Muzeum Przyrodnicze; WPN). Obiekty te są w pełni przygotowane do obsługi turystów...”. (str. 35) W rozdziale: Zabytki i architektura sakralna, wymieniono ponownie obiekty w Rogalinie, Rogalinku oraz Krośnie (s. 38). Ponadto opisano cmentarze w Rogalinie, Babkach, Ludwikowie i Sowińcu (str. 40). W rozdziale: Zabytki architektury, kultury materialnej i użytkowej, wymieniono synagogę w Mosinie oraz domy mieszkalne z XIX, pocz. XX wieku i z lat 30. tegoż stulecia, a także zabudowę z okolicznych wsi: Babki, Baranowo, Borkowice, Daszewice, Drużyna, Krajkowo, Krosinko, Krosno, Ludwikowo, Mieczewo, Nowinki, Pecna, Rogalinek, Sasinowo, Sowinki, Świątniki, Wiórek, Żabinko (str. 44). W rozdziale: Muzea, skanseny, kolekcje i wystawy, wymieniono Oddział Muzeum Narodowego w Rogalinie, Ośrodek Muzealno-Dydaktyczny WPN w Jeziorach oraz Izbę Muzealną z Galerią Miejską w Mosinie (str. 49). W analizie SWOT, w uwarunkowaniach wewnętrznych – silnych stronach zaakcentowano bogate dziedzictwo kulturowe, materialne i niematerialne

(str. 144). Ponadto tematykę dziedzictwa kulturowego wymieniono w rozdziałach: Program kulturowy (str. 160), Cele dla rozwoju turystyki w ramach programu kulturowego (str. 163) i Oferty w ramach programu kulturowego (str. 163).

6.9 Uwarunkowania wynikające z przepisów dotyczących ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Podstawowe normy prawne określające zakres ochrony przyrody zawarte są w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 roku, o ochronie przyrody.

Do obszarów chronionego krajobrazu mają zastosowanie m.in. art. 23 i 24. Powołanie i funkcjonowanie obszarów chronionego krajobrazu angażuje zarówno samorząd województwa, jak i samorząd gminny. Z ogólnych zapisów związanych z ochroną tych obszarów na szczególną uwagę zasługują wskazania zawarte w art. 24, w podpunktach 3, 5 i 9, w których pośrednio chronione są zabytkowe zadrzewienia śródpolne, czy inne zabytkowe formy ziemne.

Największa zależność między ochroną przyrody i opieką nad zabytkami występuje w odniesieniu do ochrony pomników przyrody. W art. 40, jest mowa o ochronie przyrody z uwzględnieniem wartości przyrodniczych, naukowych, kulturowych, historycznych lub krajobrazowych. Dzięki takiej formule, omawiana ustawa w istotny sposób włącza się w obszar ochrony zabytkowych kompleksów zieleni.

W ramach działań związanych z ochroną środowiska przyrodniczego na terenie gminy Mosina utworzono Program ochrony środowiska dla gminy Mosina na lata 2015–2018 z perspektywą na lata 2019–2022 i Prognozę oddziaływania na środowisko Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Mosina na lata 2015–2018 z perspektywą na lata 2019–2022.

7 Kierunki realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

7.1 Gminna ewidencja zabytków

7.1.1 Działanie – weryfikacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, małej architektury, archeologicznych.

Tabela 8 Spis działań w zakresie weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, małej architektury i zabytków archeologicznych w gminie Mosina

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Wydanie zarządzenia w sprawie prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w oparciu o zaktualizowaną bazę zabytków. Późniejsza aktualizacja zarządzenia w zależności od zmian w gminnej ewidencji zabytków.	2020–2023
2.	Weryfikacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych sporządzonej w 2009 roku, zaktualizowanej w 2015 r. oraz w 2019 r. i w 2020 r., w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych zewidencjonowanych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Weryfikacja powinna polegać na systematycznym uzupełnianiu kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną w tym działania związane z rozpoznaniem i wprowadzaniem do ewidencji zmian	2020–2023

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
	powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.	
3.	Weryfikacja gminnej ewidencji zabytków archeologicznych sporządzonej w 2015 roku w formie zbioru kart adresowych zabytków zewidencjonowanych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Aktualizacja powinna polegać na systematycznym uzupełnianiu kart adresowych o uzyskane dane w szczególności oznaczenie lokalizacji i zasięgu zabytku na podkładzie mapy topograficznej, w tym działania związane z rozpoznaniem i wprowadzaniem do ewidencji zmian stanu utrzymania zabytku oraz włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań.	2020–2023
4.	Weryfikacja mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stanowisk archeologicznych, utworzonej w 2019 r. w formacie shp. Aktualizacja powinna polegać na systematycznym uzupełnianiu danych mapy i przebiegać w korelacji z weryfikacją całej gminnej ewidencji zabytków (nieruchomych, małej architektury, archeologicznych).	2020–2023

7.2 Promocja regionu i edukacja przez prezentację lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego

7.2.1 Działanie – udostępnianie i promocja zabytków nieruchomych

Tabela 9 Spis działań w zakresie udostępniania i promocji zabytków nieruchomych w gminie Mosina

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Rozpowszechnianie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy, a także zabytkowego założenia urbanistycznego Mosiny.	2020–2023
2.	Udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami gminy Mosina na lata 2020 – 2023” na stronie internetowej Urzędu Miejskiego Mosina.	2020
3.	Publikowanie miejskich materiałów reklamowych i turystycznych dotyczących istniejących w gminie zabytków.	2020–2023
4.	Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikacji materiałów dotyczących historii i zabytków gminy. Zbieranie i skupowanie materiałów archiwalnych (tj.: stare zdjęcia, mapy, przedmioty codziennego użytku) dotyczących gminy oraz mieszkańców.	2020–2023

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
5.	Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb turystycznych poprzez umieszczenie tablic informacyjnych przy obiektach zabytkowych.	2020–2023
6.	Przygotowanie koncepcji projektu utworzenia na terenie gminy ścieżek dydaktycznych przedstawiających jej historię i zabytki na potrzeby promocji turystycznej.	2020–2023
7.	Przeprowadzenie spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania.	2020–2023
8.	Rewitalizacja Galerii Miejskiej. Zaadaptowanie nieużytkowego strychu na cele muzealne. Aktywizacja działalności i lepsze wykorzystanie potencjału kulturowego Izby Muzealnej i Galerii Miejskiej, poszerzenie grona odbiorców przez działania promocyjne i atrakcyjne zdarzenia kulturalne.	2020–2023
9.	Działania w porozumieniu z właścicielem na rzecz promocji, zachowania oraz utrzymania pomnika historii, jakim jest Majątek Ziemiański Rogalin oraz całego założenia przestrzennego majątku Rogalin. Rozpowszechnianie informacji dot. pomnika historii i jego znaczenia dla dziedzictwa kulturowego kraju.	2020–2023

7.2.2 Działanie – edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Tabela 10 Spis działań w zakresie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Mosina

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych.	2020–2023
2.	Wdrażanie do zajęć szkolnych pojęć związanych z krajobrazem kulturowym gminy oraz regionu.	2020–2023
3.	Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego gminy.	2020–2023
4.	Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w gminie oraz przedstawienie im obiektów zabytkowych.	2020–2023

7.3 Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami w regionie

7.3.1 Działanie – zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

Tabela 11 Spis działań w zakresie zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania w gminie Mosina

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty.	2020–2023
2.	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę.	2020–2023
3.	Nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków w zakresie:	2020–2023
a.	Rozpowszechnianie informacji na temat profilaktyki konserwatorskiej stosowanej w odniesieniu do zabytków.	2020–2023
b.	Zbieranie informacji na temat przeprowadzonych remontów i odnotowanie tych faktów w kartach adresowych obiektów.	2020–2023
4.	Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych.	2020–2023
5.	Stworzenie możliwości zwolnień z podatku od nieruchomości dla właścicieli remontujących zewnętrzne elementy budynków zabytkowych leżących w strefach ochrony historycznego założenia urbanistycznego na podstawie uzgodnionych z WUOZ programów lub projektów.	2020–2023
6.	Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektów lub ich charakterystycznych elementów (zwłaszcza na obszarach objętych ochroną konserwatorską i przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków).	2020–2023
7.	Prowadzenie przez Urząd Miejski w Mosinie bieżących działań (w przypadku wystąpienia zagrożeń) mających na celu utrzymanie substancji zabytkowej obiektów zabytkowych będących w posiadaniu Gminy Mosina: synagogi, domu uzdrowiskowego (ul. Wawrzyniaka 1) i dworu majątku Budzyń, cmentarzy ewangelickich w Baranówku, Borkowicach, Krosinku, Krośnie, Mosinie, Pecnej, Sowinkach, Żabinku, cmentarza żydowskiego w Mosinie. Utrzymanie obiektów w należytym stanie. W przypadku cmentarzy prowadzić prace porządkowe na bieżąco.	2020–2023

7.3.2 Działanie – sporządzenie wykazu zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy Mosina w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

Tabela 12 Spis działań w zakresie sporządzenia wykazu zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy Mosina w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Współpraca z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w sprawie wpisania do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego obiektów budownictwa i architektury oraz zabytków archeologicznych nieujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne, naukowe lub artystyczne i stanowiących ważne miejsce w krajobrazie kulturowym gminy:	
a.	Obiekty, które należy wpisać do rejestru – obiekty użyteczności publicznej w gminie (zwłaszcza budynek dawnego domu uzdrowskiego ul. Wawrzyniaka 1, dwór majątku Budzyń)	2020–2023
b.	Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych, respektowanych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych gminy, zgodnie z Gminną Ewidencją Zabytków Archeologicznych oraz wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych.	2020–2023

7.3.3 Działanie – Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Tabela 13 Spis działań w zakresie aktualizacji planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Lp.	Działanie	Czas realizacji w latach
1.	Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	2020–2023

8 Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem przyjmującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych.

Samorząd winien oddziaływać na inne podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi, w tym także na mieszkańców gminy Mosina, tak by wywołać w nich potrzebę zachowania dziedzictwa kulturowego, jako fundamentalnego dobra identyfikującego ich tożsamość. To ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury, jakimi są zabytki, mają potencjalnie dużą wartość marketingową itp.

Aby zrealizować zamierzone cele określone w konkretnych działaniach należy zastosować możliwie najszersze spectrum narzędzi – instrumentów. Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: prawne, finansowe, społeczne, koordynacyjne oraz kontrolne.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni.

2. Instrumenty finansowe:

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- projekty uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej.

3. Instrumenty społeczne:

- edukacja kulturowa,
- informacja,
- współpraca,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja:

- strategię rozwoju gminy,
- plany rozwoju lokalnego,
- programy prac konserwatorskich,
- programy ochrony środowiska,
- studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju,
- plany rewitalizacji.

5. Instrumenty kontrolne:

- utworzenie w ramach Urzędu Miejskiego w Mosinie, zespołu koordynującego, którego zadaniem będzie sprawdzenie, w jaki sposób realizowane będą poszczególne zadania wynikające z ustaleń niniejszego programu. Proponuje się, aby w zespole uczestniczyli przedstawiciele różnych referatów Urzędu Miejskiego w Mosinie. Członków zespołu oraz ich liczbę wyznaczy Burmistrz

Gminy Mosina w terminie sześciu miesięcy od uchwalenia przez Radę Miejską w Mosinie powyższego programu,

- aktualizacja bazy danych gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zachowania i rozwoju środowiska kulturowego.

9 Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Gminy Mosina zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Miejską w Mosinie.

Do wykonania powyższego zadania, zespół koordynujący monitorujący „Program opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2020–2023” przynajmniej raz na dwa lata przedstawi pisemną analizę stopnia realizacji powyższego programu.

10 Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek dbania o stan zabytków spoczywa na właścicielach i posiadaczach zabytków. Wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są zewnętrzne źródła dofinansowania udzielane zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- 1) Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl) w ramach swoich uprawnień tworzy programy wspierające między innymi prace służące ochronie zabytków. Rodzaje i zakresy ochrony zgodne są z aktualną polityką ochrony dziedzictwa kulturowego Rządu Rzeczypospolitej Polskiej.
- 2) Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków (wosoz.bip-i.pl/public) – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków.
- 3) Samorząd Województwa Wielkopolskiego, Zarząd Województwa Wielkopolskiego (www.bip.umww.pl) – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych.
- 4) Zarząd Powiatu Poznańskiego – dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków.
- 5) Fundusz kościelny (www.mswia.gov.pl) – dotacje udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających obiektów. Z funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących, wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz. Podmiotami uprawnionymi do otrzymania środków Funduszu Kościelnego są:
  - osoby prawne Kościoła katolickiego,

- osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych,
- osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych wpisanych do rejestru kościołów i związków wyznaniowych, o którym mowa w art. 30 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2017, poz. 1153),

Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne na dofinansowania z funduszy Unii Europejskiej (www.eurodotacje.info) w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Projektu Operacyjnego 2014–2020 (Priorytet Inwestycyjny 6c).

11 Ocena realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Mosina na lata 2011–2014 oraz niektórych zadań wykonywanych w latach 2015–2020

1. Weryfikacja Gminnej ewidencji zabytków powstałej w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych wykonywana była systematycznie w latach 2011–2014. Była efektem uzyskiwania dotyczących sprawy pism Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, oraz dokumentów związanych z rozbiórkami, modernizacjami i remontami obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
2. Zgodnie z terminem określonym Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w 2014 roku wyznaczono termin składania ofert na sporządzenie projektu gminnego programu opieki nad zabytkami, opracowanie całkowitej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, sporządzenie gminnej ewidencji zabytków małej architektury w formie zbioru kart adresowych, opracowanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych i sporządzenie mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych. W roku 2019 podjęto prace nad uzupełnieniem i aktualizacją jeszcze nie ukończonego dokumentu.
3. Sukcesywnie opracowywano miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Mosina. Często stanowią one jedyną formę ochrony zabytków zewidencjonowanych w Gminnej ewidencji zabytków.
4. Przygotowywano koncepcję projektu ścieżek dydaktycznych na terenie gminy przedstawiających jej historię i zabytki na potrzeby promocji turystycznej.
5. Przeprowadzono szereg spotkań z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania i rewitalizacji.
6. Podejmowano starania o włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach.
7. Uzyskiwano informacje na temat przeprowadzanych remontów obiektów znajdujących się w Gminnej ewidencji zabytków połączone z informowaniem prywatnych właścicieli o możliwościach uzyskania zwrotu części poniesionych na te remonty kosztów.
8. Rozwiązano problem zagospodarowania i remontu części architektonicznych obiektów zabytkowych (np. Farbiarnia Kałamajskiego).

12 Spis obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków (stan na dzień 30. 05.2020 r.)

Tabela 14 Spis obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Mosina

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
1.	BABKI	Babki	1	21/33	obora		przełom XIX i XX w.		bardzo dobry
2.	BABKI	Babki	1	21/33	chlewnia		przełom XIX i XX w.		dobry
3.	BABKI	Babki	2	175	leśniczówka		początek XX w.		bardzo dobry
4.	BABKI	Babki	4	21/17	rządcówka		przełom XIX i XX w.		dostateczny
5.	BABKI	Babki	5	77	ośmiorak		przełom XIX i XX w.		dobry
6.	BABKI	Babki	8	52/8	dom mieszkalny		przełom XIX i XX w.		dobry
7.	BABKI	Głuszyna Leśna		104/7	dwór		początek XX w.	2145 / A	dostateczny
8.	BARANOWO	Baranowo	5	74/1	budynek gospodarczy		koniec XIX w.		dobry
9.	BARANOWO	Baranowo	5	74/1	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
10.	BARANÓWKO	Baranówko	5	124/1	dom mieszkalny		1863		dostateczny
11.	BARANÓWKO	Baranówko		31	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.		zły
12.	BORKOWICE	Borkowice	5	33/5	dom mieszkalny		przełom XIX i XX w.		dostateczny
13.	BORKOWICE	Borkowice	6	32	stodoła		połowa XIX w,		zły
14.	BORKOWICE	Borkowice	23	50	dom mieszkalny		początek XIX w.		dostateczny
15.	BORKOWICE	Borkowice	26	52	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
16.	BORKOWICE	Borkowice	27	58/1	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
17.	BORKOWICE	Borkowice	27	57/1	dom mieszkalny		połowa XIX w,		dostateczny
18.	BORKOWICE	Borkowice	30	62	dom mieszkalny		połowa XIX w,		dostateczny
19.	BORKOWICE	Borkowice		24	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.		zły

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
20.	CZAPURY	Poznańska	79	204/233	dom mieszkalny		początek XIX w.		dobry
21.	DASZEWICE	Poznańska	67	268	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
22.	DRUŻYNA	Powstańców Wielkopolskich	58	86	dom mieszkalny		połowa XIX w.		zły
23.	DRUŻYNA	Wierzbowa	8	452	dom dróżnika		koniec XIX w.		zły
24.	DYMACZEWO NOWE	Pogodna		32	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.		zły
25.	DYMACZEWO STARE	Bajera		43	cmentarz ewangelicki		XIX w.		zły
26.	KRAJKOWO	Krajkowo - Folwark	6	321	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
27.	KRAJKOWO	Krajkowo	13	154	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
28.	KRAJKOWO	Krajkowo	17	147/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
29.	KRAJKOWO	Krajkowo	49	218/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
30.	KRAJKOWO	Krajkowo	55	223/2	dom mieszkalny		przełom XIX i XX w.		zły
31.	KROSINKO	Leśna (Ludwikowo)	6	30/2	drewniana weranda 1 (leżalnia)		1883 r.	1845/A	bardzo dobry
32.	KROSINKO	Leśna (Ludwikowo)	6	30/2	pawilon I "Staszycówka"		1883 r.	1845/A	bardzo dobry
33.	KROSINKO	Leśna (Ludwikowo)	6	30/2	drewniana weranda 2 (leżalnia)		1883 r.	1845/A	bardzo dobry
34.	KROSINKO	Leśna (Ludwikowo)	10	30/2	budynek mieszkalny		1938 r.		bardzo dobry
35.	KROSINKO	Leśna (Ludwikowo)		30/2	budynek elektrowni		1938 r.		bardzo dobry
36.	KROSINKO	Ludwikowo		30/2	park		koniec XIX w.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
37.	KROSINKO	Piaskowa (Ludwikowo)	8	30/2	pawilon II		1929 r.	108/Wlkp/A	bardzo dobry
38.	KROSINKO	Piaskowa (Ludwikowo)	12	30/2	budynek gospodarczy		1938 r.		dobry
39.	KROSINKO	Piaskowa (Ludwikowo)	12	30/2	stacja pomp		1938 r.		bardzo dobry
40.	KROSINKO	Piaskowa (Ludwikowo)	16	30/2	willa dyrektora		1929 r.	107/Wlkp/A	bardzo dobry
41.	KROSINKO	Stęszewska	28	98/2	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
42.	KROSINKO	Stęszewska	32	94	dom mieszkalny		1936 r.		dobry
43.	KROSINKO	Stęszewska		107/2	cmentarz ewangelicki		połowa XIX w.		dobry
44.	KROSINKO	Wiejska	13	161/3	dom mieszkalny		przełom XIX i XX w.		dobry
45.	KROSINKO	Wiejska	37	155/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
46.	KROSINKO	Wiejska	43	150/9	szkoła		1909 r.		bardzo dobry
47.	KROSINKO	Wiejska	59	145/4	stodoła		połowa XIX w.		dostateczny
48.	KROSNO	Główna	14	92/6	obora		koniec XIX w.		dobry
49.	KROSNO	Główna	28	113/3	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
50.	KROSNO	Główna	41	218	kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej		1779-1871 r.	1180 / A	bardzo dobry
51.	KROSNO	Główna	41	218	dzwonnica		koniec XIX w.		bardzo dobry
52.	KROSNO	Główna	41	218	plebania		początek XX w.		bardzo dobry
53.	KROSNO	Główna	68	153/6	dom mieszkalny		początek XIX w.		dostateczny
54.	KROSNO	Piaskowa		139	cmentarz ewangelicki		koniec XIX w.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
55.	MIECZEWO	Podgórna	2	124	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
56.	MIECZEWO	Szeroka	1	202/8, 202/9	szkoła		początek XX w.		dobry
57.	MIECZEWO	Szeroka	9	101/3	dom mieszkalny		1901 r.		dostateczny
58.	MIECZEWO	Szeroka	12	144	dom mieszkalny		1881 r.		dobry
59.	MIECZEWO	Szeroka	20	140	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
60.	MIECZEWO	Szeroka	24	91	stodoła		koniec XIX w.		zły
61.	MIECZEWO	Szeroka	30	89/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
62.	MIECZEWO	Szeroka	30	89/1	zabudowania gospodarcze		początek XX w.		dobry
63.	MIECZEWO	Szeroka	37	116/11	dom mieszkalny		1904 r.		dobry
64.	MOSINA	Farbiarska	2	32874	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
65.	MOSINA	Farbiarska	4	1991/1	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
66.	MOSINA	Farbiarska	6	1989/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
67.	MOSINA	Farbiarska	30	1318/5	budynek prasowni i ekspedycji Farbiarni Kałamajskiego		początek XX w. (lata 20.)		bardzo dobry
68.	MOSINA	Farbiarska	8, 8 A	1988, 1987	dom mieszkalny		koniec XIX w.		zły
69.	MOSINA	Fiedlera	2	237/70	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
70.	MOSINA	Fiedlera	2	237/46	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
71.	MOSINA	Fiedlera	2	237/71	suszarnia cegieł		początek XX w.		zły
72.	MOSINA	Fiedlera	2	237/38	wypalarnia		początek XX w.		zły

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
73.	MOSINA	Garbarska	2	1647/6	dom mieszkalny		1929 r.		dostateczny
74.	MOSINA	Garbarska	3	1649/1	dom mieszkalny		połowa XIX w.		dostateczny
75.	MOSINA	Garbarska	5	1651/1	dom mieszkalny		połowa XIX w.		zły
76.	MOSINA	Kasprowicza	28	1850	szkoła niemiecka		1935 r.		bardzo dobry
77.	MOSINA	Kilińskiego	14	1566/1	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
78.	MOSINA	Kilińskiego	15	1568/3	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
79.	MOSINA	Kilińskiego	16	1571/3	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
80.	MOSINA	Kolejowa	1	1970	poczta		1896 r.		dobry
81.	MOSINA	Kolejowa	2	1971	dom mieszkalny		początek XX w.		bardzo dobry
82.	MOSINA	Kolejowa	3	1973	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
83.	MOSINA	Kolejowa	4	1963/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
84.	MOSINA	Kolejowa	12	1949	młyn		początek XX w.		dostateczny
85.	MOSINA	Kolejowa	13	2806	dom mieszkalny		1898 - 1902 r.		dostateczny
86.	MOSINA	Kolejowa	15	1847/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
87.	MOSINA	Kolejowa	21	1896/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
88.	MOSINA	Kolejowa	22	1870/3	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
89.	MOSINA	Kolejowa	23	1871	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
90.	MOSINA	Kolejowa	24	1872/9	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
91.	MOSINA	Kolejowa	30	1980	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
92.	MOSINA	Kolejowa	31	1975/5	dworzec		początek XIX w.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
93.	MOSINA	Kolejowa	31 A	27454	dom pracowniczy		koniec XIX w.		dobry
94.	MOSINA	Kolejowa	32	27485	przychodnia		koniec XIX w.		dobry
95.	MOSINA	Kolejowa	35	2009/9	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
96.	MOSINA	Kościelna	1	1298	dom mieszkalny		1925 r.		dobry
97.	MOSINA	Kościelna	2	1498	szkoła katolicka		początek XX w.		bardzo dobry
98.	MOSINA	Kościelna	3	1499	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
99.	MOSINA	Kościelna	4	1500	dom mieszkalny		połowa XIX w.		bardzo dobry
100.	MOSINA	Kościuszki	1	1283/3	plebania		początek XIX w.		dobry
101.	MOSINA	Kościuszki	1	1284	kościół		1839 r., odbudowany 1945–51 r.		dobry
102.	MOSINA	Kościuszki	2	1285	wikarówka		1930 r.		dobry
103.	MOSINA	Kościuszki	2 A	1285	dom kościelnego		koniec XIX w.		dobry
104.	MOSINA	Kościuszki	4	1287	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
105.	MOSINA	Kościuszki	9	1292	dom mieszkalny		połowa XIX w.		dostateczny
106.	MOSINA	Kościuszki	11	1485/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
107.	MOSINA	Kościuszki	12	1488	dom mieszkalny		koniec XIX w.		zły
108.	MOSINA	Kościuszki	13	1493	dom mieszkalny		połowa XIX w.		dostateczny
109.	MOSINA	Krotowskiego	2	1579	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
110.	MOSINA	Krotowskiego	3	1580	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
111.	MOSINA	Krotowskiego	4	1550	dom mieszkalny		koniec XIX w.		bardzo dobry
112.	MOSINA	Krotowskiego	5	1552/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
113.	MOSINA	Krotowskiego	6	1553/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
114.	MOSINA	Krotowskiego	9	1555	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
115.	MOSINA	Krotowskiego	10	1556	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
116.	MOSINA	Krotowskiego	11	1557	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
117.	MOSINA	Krotowskiego	16	1646/19	dwór		1870 r.		dobry
118.	MOSINA	Krotowskiego		1646/19	park dworski		koniec XIX w.		dobry
119.	MOSINA	Mickiewicza	1	1557	czworak		koniec XIX w.		dobry
120.	MOSINA	Mickiewicza	2	1558	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
121.	MOSINA	Mickiewicza	3	1559	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
122.	MOSINA	Mickiewicza	4	1560	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
123.	MOSINA	Mickiewicza	9	1564/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
124.	MOSINA	Mickiewicza	10	2807/1	dom mieszkalny		1905 r.		dobry
125.	MOSINA	Mickiewicza	12	1399/1	dom mieszkalny		1905 r.		dostateczny
126.	MOSINA	Mickiewicza	17	1402/3	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
127.	MOSINA	Mickiewicza	20	1404/1	dom mieszkalny		1905 r.		dobry
128.	MOSINA	Mickiewicza	27	1354	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
129.	MOSINA	Mickiewicza	28	1355/1	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
130.	MOSINA	Mickiewicza	29	1356/4	dom mieszkalny		1930 r.		dostateczny
131.	MOSINA	Mickiewicza	35	1367/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
132.	MOSINA	Mickiewicza	36	1368/1	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
133.	MOSINA	Mickiewicza	37	1368/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
134.	MOSINA	Mickiewicza	40	1371/1	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
135.	MOSINA	Mickiewicza	41	1374/1	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
136.	MOSINA	Niezlomnych	1	1659/1	synagoga		1870 r.	2075/A	bardzo dobry
137.	MOSINA	Niezlomnych	5	1659/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
138.	MOSINA	Niezlomnych	6	1309	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
139.	MOSINA	Niezlomnych	7	1308/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
140.	MOSINA	Nowa	3	1959/1	dom mieszkalny		1934 r.		dobry
141.	MOSINA	Nowa	4	1960/1	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
142.	MOSINA	Nowa	5	1961/1	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
143.	MOSINA	pl. 20 Października	1	1524	hotel		koniec XIX w.		bardzo dobry
144.	MOSINA	pl. 20 Października	2	1523	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
145.	MOSINA	pl. 20 Października	3	1522	dom mieszkalny		koniec XIX w.		bardzo dobry
146.	MOSINA	pl. 20 Października	6	1574	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
147.	MOSINA	pl. 20 Października	7	1575/1	restauracja		początek XX w.		bardzo dobry
148.	MOSINA	pl. 20 Października	8	1576/3, 1576/4	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
149.	MOSINA	pl. 20 Października	10	1578	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
150.	MOSINA	pl. 20 Października	11	1590	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
151.	MOSINA	pl. 20 Października	12	1591/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
152.	MOSINA	pl. 20 Października	13	1592	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
153.	MOSINA	pl. 20 Października	16	1655/3	sanatorium, restauracja		początek XX w.		dostateczny
154.	MOSINA	Pl. 20 Października	17	1656/1	dom mieszkalny	SANATORIUM	początek XX w.		dobry
155.	MOSINA	pl. 20 Października	18	1657/1	dom mieszkalny		1906 r.		bardzo dobry
156.	MOSINA	pl. 20 Października	19	1685	dom mieszkalny		1925 r.		dobry
157.	MOSINA	pl. 20 Października	20	1307/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
158.	MOSINA	pl. 20 Października	22	1305/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
159.	MOSINA	pl. 20 Października	23	1304/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
160.	MOSINA	pl. 20 Października	25	1302	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
161.	MOSINA	pl. 20 Października	28	1299/2	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
162.	MOSINA	pl. 20 Października	28	1299/2	sala taneczna i kino		koniec XIX w.		dostateczny
163.	MOSINA	Poniatowskiego		1424/2	cmentarz ewangelicki		koniec XIX w.		dostateczny
164.	MOSINA	Poniatowskiego	1 A	1423/2	willa		początek XX w.		dobry
165.	MOSINA	Poznańska	1	1501	szpital i dom starców		koniec XIX w.		bardzo dobry
166.	MOSINA	Poznańska	4	1494	dom mieszkalny		początek XX w.		bardzo dobry
167.	MOSINA	Poznańska	5	1492	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
168.	MOSINA	Poznańska	10	1485/1	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
169.	MOSINA	Poznańska	11	1484	dom mieszkalny		połowa XIX w.		dobry
170.	MOSINA	Poznańska	13	1467	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
171.	MOSINA	Poznańska	14	1468	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
172.	MOSINA	Poznańska	15	1469	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
173.	MOSINA	Poznańska	16	1470	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
174.	MOSINA	Poznańska	17	1471	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
175.	MOSINA	Poznańska	18	1472	dom mieszkalny		1910 r.		dostateczny
176.	MOSINA	Poznańska	21	1476	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
177.	MOSINA	Poznańska	22	1477	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
178.	MOSINA	Poznańska	34	1453	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
179.	MOSINA	Poznańska	36	1452/9	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		bardzo dobry
180.	MOSINA	Poznańska	41	1505	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
181.	MOSINA	Poznańska	42	1508	dom mieszkalny		koniec XIX w.		bardzo dobry
182.	MOSINA	Poznańska	43/44	1509	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
183.	MOSINA	Pożegowska	1	269/1	hala 2	ZESPÓŁ CEGIELNI	początek XX w.		zły
184.	MOSINA	Pożegowska	2	269/1	maszynownia	ZESPÓŁ CEGIELNI	początek XX w.		dobry
185.	MOSINA	Pożegowska	3	269/5	dwór	ZESPÓŁ CEGIELNI	początek XX w.		dostateczny
186.	MOSINA	Pożegowska	5	232/4	ośmiorak	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	początek XX w.		dobry
187.	MOSINA	Pożegowska	6	229/1	obora	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	początek XX w.		dostateczny
188.	MOSINA	Reymonta	1/2	1414/2, 1415/3	dom mieszkalny		1905 r.		dobry
189.	MOSINA	Reymonta	4/5	1411, 1412/1	dom mieszkalny		1905 r.		dobry
190.	MOSINA	Reymonta	6	1410	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		dostateczny
191.	MOSINA	Reymonta	10	1406	dom mieszkalny		początek XX w.		zły
192.	MOSINA	Reymonta	11/12	1386/2, 1387/1	dom mieszkalny		1905 r.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
193.	MOSINA	Reymonta	15/16	1388/1, 1389/1	dom mieszkalny		1905 r.		dostateczny
194.	MOSINA	Reymonta	18	1390/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
195.	MOSINA	Reymonta	20/21	1391/1, 1392/2	dom mieszkalny		1905 r.		dostateczny
196.	MOSINA	Reymonta	23	1393	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
197.	MOSINA	Rzeczypospolitej Mosińskiej	23	791	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		dobry
198.	MOSINA	Rzeczypospolitej Mosińskiej	24	790/8	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		dobry
199.	MOSINA	Sienkiewicza	7	1382/1	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
200.	MOSINA	Sienkiewicza		2891	cmentarz żydowski		koniec XIX w.		dobry
201.	MOSINA	Słowackiego	3	1510	dom mieszkalny		połowa XIX w.		dostateczny
202.	MOSINA	Słowackiego	7	1447	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
203.	MOSINA	Słowackiego	8	1146/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
204.	MOSINA	Słowackiego	12	1442/1	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
205.	MOSINA	Słowackiego	13	1533/1	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
206.	MOSINA	Słowackiego	15	1535	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
207.	MOSINA	Sowiniecka	2	1956	dom mieszkalny		koniec XIX w.		bardzo dobry
208.	MOSINA	Sowiniecka	8	3356/1	dom mieszkalny		1934 r.		dobry
209.	MOSINA	Sowiniecka	74	1221/2	dom mieszkalny		1934 r.		dobry
210.	MOSINA	Sowiniecka	76	2006/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		bardzo dobry
211.	MOSINA	Sowiniecka	78	2002	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
212.	MOSINA	Sowiniecka	79	2003	dom mieszkalny		1895 r.		dobry
213.	MOSINA	Spokojna	1	1293	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
214.	MOSINA	Spokojna	4	1296	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
215.	MOSINA	Spokojna	4	1296	stodoła		koniec XIX w.		dobry
216.	MOSINA	Spokojna	4	1296	budynek gospodarczy		koniec XIX w.		dobry
217.	MOSINA	Spokojna		1277, 1276	cmentarz parafialny		koniec XIX w.		bardzo dobry
218.	MOSINA	Strzelecka	2	1807	dom mieszkalny		1936 r.		dostateczny
219.	MOSINA	Strzelecka	5	1830/3	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
220.	MOSINA	Strzelecka	22	1816/1	dom mieszkalny		1929 r.		dobry
221.	MOSINA	Strzelecka	30	1820/2	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
222.	MOSINA	Strzelecka	44	2624/2	dom mieszkalny		1928 r.		dobry
223.	MOSINA	Strzelecka	46	2625/6	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
224.	MOSINA	Strzelecka	52	265745	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		dobry
225.	MOSINA	Strzelecka	58, 60	2629/4	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		dobry
226.	MOSINA	Szkolna	1	1463/2	szkoła katolicka		koniec XIX w., rozbudowa 1892–1933		dobry
227.	MOSINA	Szkolna	2	1464	przedszkole sióstr		1935 r.		bardzo dobry
228.	MOSINA	Szkolna	4	1456/2	dom mieszkalny		początek XX w.		bardzo dobry
229.	MOSINA	Szosa Poznańska	1	717	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
230.	MOSINA	Szosa Poznańska	50	697	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
231.	MOSINA	Szosa Poznańska	52	695/2	dom mieszkalny		1925 r.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
232.	MOSINA	Szosa Poznańska	53	694/6	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
233.	MOSINA	Śremska	2	1857/1	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
234.	MOSINA	Śremska	12	1897/4	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dostateczny
235.	MOSINA	Śremska	13	1898/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
236.	MOSINA	Śremska	14	1899/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
237.	MOSINA	Śremska	51	2260	dom mieszkalny		1930 r.		dobry
238.	MOSINA	Śremska	82	1978/2	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 30.)		dobry
239.	MOSINA	Targowa	1	1199/4	dom mieszkalny		1925 r.		dobry
240.	MOSINA	Tylna	4	1544/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
241.	MOSINA	Tylna	5	1545/2	dom mieszkalny		koniec XIX w.		bardzo dobry
242.	MOSINA	Tylna	7	1547/2	dom mieszkalny		połowa XIX w.		bardzo dobry
243.	MOSINA	Tylna	12	15/73/1	spichlerz		koniec XIX w.		dostateczny
244.	MOSINA	Wawrzyniaka	1	1664/4	dom uzdrowiskowy		przełom XIX i XX w.		dobry
245.	MOSINA	Wawrzyniaka	9	1918	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		bardzo dobry
246.	MOSINA	Wawrzyniaka	10	1919/2	dom mieszkalny		połowa XX w.		bardzo dobry
247.	MOSINA	Wawrzyniaka	11	1920/2	dom mieszkalny		początek XX w.		bardzo dobry
248.	MOSINA	Wawrzyniaka	18	1930/1	dom mieszkalny		1925 r.		dobry
249.	MOSINA	Zieleniec	4	787/1	dom mieszkalny		początek XX w. (lata 20.)		dostateczny

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
250.	MOSINA				układ urbanistyczny			1961/A	dobry
251.	NOWINKI	Powstańców Wielkopolskich	3	168	szkoła		1913 r.		bardzo dobry
252.	NOWINKI	Powstańców Wielkopolskich	9	171/1	dom mieszkalny		początek XIX w.		dobry
253.	NOWINKI	Powstańców Wielkopolskich	14	279	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
254.	NOWINKI	Powstańców Wielkopolskich		170	stodoła		koniec XIX w.		dostateczny
255.	PECNA	Główna	14	39/8	dom mieszkalny		1851 r.		dostateczny
256.	PECNA	Główna	20	72/1	szkoła		koniec XIX w.		bardzo dobry
257.	PECNA	Główna	24	85/1	stacja kolejowa "Iłowiec"		1912 r.		bardzo dobry
258.	PECNA	Główna	35	317/2	dom mieszkalny		1905 r.		dobry
259.	PECNA	Główna	50	140/2	szkoła		połowa XIX w.		dostateczny
260.	PECNA	Główna	65	341	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dobry
261.	PECNA	Kozia	6	29/1	dom mieszkalny		przełom XIX i XX w.		dobry
262.	PECNA	Kozia	18	23/5	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
263.	PECNA	Kozia	10, 12	26, 27	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
264.	PECNA	Kozia		69	cmentarz ewangelicki		1870 r.		dobry
265.	PECNA	Sosnowa	1	296	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
266.	RADZEWICE	Długa	7	524/4	dom mieszkalny		koniec XIX w.	2348/A	bardzo dobry
267.	RADZEWICE	Długa	10, 11	384/9, 384/7	szkoła		początek XX w.		bardzo dobry
268.	RADZEWICE	Długa	22	257/2	dom mieszkalny		1804 r.		dostateczny

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
269.	RADZEWICE	Długa	24	187	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
270.	RADZEWICE	Długa	55	382	restauracja		1906 r.		dobry
271.	RADZEWICE	Długa		381	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.		bardzo dobry
272.	ROGALIN	Nowa	8	18445	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
273.	ROGALIN	Arciszewskiego	7	188/1	dom mieszkalny		1908 r.		dobry
274.	ROGALIN	Arciszewskiego	12	177	gorzelnia	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	koniec XIX w.		dobry
275.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	galerie południowa i północna	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1770-1798 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
276.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	wozownia	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1801 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
277.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	park	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	koniec XVIII w., 1820–1840 r.	1021/Wlkp/A	dobry
278.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	galeria obrazów	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1909–1912 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
279.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	stajnia	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1776 r., przebudowa 1950 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
280.	ROGALIN	Arciszewskiego		75	czworak południowy	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	początek XIX w.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
281.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	ujeżdżalnia	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1820 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
282.	ROGALIN	Arciszewskiego		74/3	pałac	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1770-1798 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
283.	ROGALIN	Arciszewskiego		76	czworak północny	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1820 r.	1020/Wlkp/A	bardzo dobry
284.	ROGALIN	Arciszewskiego		88	mauzoleum, kościół parafialny	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1820 r.	1022/Wlkp/A	bardzo dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
					pw. św. Marcelina				
285.	ROGALIN			74/3	Historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin			1023/Wlkp/A	
286.	ROGALIN	Nowa	1	62/8	jałownik	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1918 r.		dostateczny
287.	ROGALIN	Nowa	1	62/8	obora „porodówka”	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1901 r.		dobry
288.	ROGALIN	Nowa	1	62/8	obora	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1899 r.		dobry
289.	ROGALIN	Nowa	1	62/8	stodoła	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	koniec XIX w.		dobry
290.	ROGALIN	Nowa	1	62/8	spichlerz	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	koniec XIX w.		dobry
291.	ROGALIN	Nowa	1	62/8	kuźnia	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1905 r.		dobry
292.	ROGALIN	Nowa	9	18476	dom mieszkalny		początek XX w.		dostateczny
293.	ROGALIN	Podleśna	1	43/3	rządcówka	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	koniec XIX w.		dostateczny
294.	ROGALIN	Podleśna		43/4	owczarnia	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	koniec XIX w.		zły
295.	ROGALIN	Podleśna		43/4	obora	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	koniec XIX w.		zły
296.	ROGALIN	Podleśna		43/4	stodoła	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	koniec XIX w.		zły
297.	ROGALIN	Prezydialna	1	115/4	stodoła		połowa XIX w.	1772/A	dostateczny

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
298.	ROGALIN	Prezydialna	12	107/5	obora		połowa XIX w.	1772/A	ruina
299.	ROGALINEK	Kościelna	9	505, 506	cmentarz parafialny	ZESPÓŁ KOŚCIELNY	XVII w.		bardzo dobry
300.	ROGALINEK	Kościelna	9	506	kościół p. w. Michała Archanioła i Matki Bożej Wspomożycielki	ZESPÓŁ KOŚCIELNY	1692 - 1712 r.	2425/A	dobry
301.	ROGALINEK	Kościelna	9	506	dzwonnica przy kościele	ZESPÓŁ KOŚCIELNY	1893 r.		dobry
302.	ROGALINEK	Poznańska		651/2	cmentarz ewangelicki		XIX w.		zły
303.	ROGALINEK	Wodna	8	375	plebania		1900 r.		dobry
304.	SASINOWO	Poznańska	22	227	dom mieszkalny		koniec XIX w.		zły
305.	SASINOWO	Poznańska	29	201/2	dom mieszkalny		początek XIX w.		dostateczny
306.	SOWINIEC		1	1/8	park	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	koniec XIX w.		dostateczny
307.	SOWINIEC		8	27/8	dom mieszkalny	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1873 r.		dostateczny
308.	SOWINIEC		4	29/26	ośmiorak	ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	1873 r.		dobry
309.	SOWINKI	Sowinki	3	162/2	szkoła		koniec XVIII w.		dostateczny
310.	SOWINKI	Sowinki	3	162/2	stodoła przy szkole		połowa XIX w.		zły
311.	SOWINKI	Sowinki	4	195/1	dom mieszkalny		1777 r.		dostateczny
312.	SOWINKI	Sowinki	4	195/1	stodoła		początek XIX w.		dostateczny
313.	SOWINKI	Sowinki	5	158	dom mieszkalny		1892 r.		dobry
314.	SOWINKI	Sowinki	8	155/1	dom mieszkalny		1892 r.		dobry

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
315.	SOWINKI	Sowinki		161	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.		zły
316.	ŚWIĄTNIKI	Kórnicka	1	64	dom mieszkalny		początek XX w.		bardzo dobry
317.	ŚWIĄTNIKI	Kórnicka	2	29	kuźnia		połowa XIX w.		bardzo dobry
318.	ŚWIĄTNIKI	Kórnicka	9	78	dom mieszkalny		połowa XIX w.		dostateczny
319.	ŚWIĄTNIKI	Śremska	14	25	dom mieszkalny		1893 r.		dobry
320.	ŚWIĄTNIKI	Śremska	15	26	dom mieszkalny		1891 r.		dobry
321.	ŚWIĄTNIKI	Śremska	34	44/10	dom mieszkalny		początek XX w.		dobry
322.	ŚWIĄTNIKI	Śremska	36	38	stodoła		koniec XIX w.		dobry
323.	ŚWIĄTNIKI	Śremska	37	35/1, 36	dom mieszkalny		1901 r.		bardzo dobry
324.	WIÓREK	Szkolna	11	159	szkoła		koniec XIX w.		bardzo dobry
325.	ŻABINKO	Żabinko	4	103	stodoła		koniec XIX w.		dostateczny
326.	ŻABINKO	Żabinko	10	326/1	szkoła		1914 r.		dobry
327.	ŻABINKO	Żabinko	13	303	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
328.	ŻABINKO	Żabinko	14	302	dom mieszkalny		koniec XIX w.		dostateczny
329.	ŻABINKO	Żabinko	23	287	dom mieszkalny		1927 r.		dobry
330.	ŻABINKO	Żabinko	23	287	stodoła		koniec XIX w.		zły
331.	ŻABINKO	Żabinko	37	256/6	dom mieszkalny		1823 r.		dostateczny
332.	ŻABINKO	Żabinko		86/2	cmentarz ewangelicki		początek XIX w.		zły
333.	BORKOWICE	Borkowice	13	25	dom mieszkalny		początek XIX w.		nie ma
334.	KRAJKOWO	Krajkowo	23	132/7	dom mieszkalny		początek XIX w.		ruina
335.	MOSINA	Pożegowska	1	269/1	biuro	ZESPÓŁ CEGIELNI	początek XX w.		Do wykreślenia ze względu na MPZP

Lp.	Obręb	Adres	Nr pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków – numer	Stan zachowania
336.	MOSINA	Pożegowska	1	269/1	hala	ZESPÓŁ CEGIELNI	początek XX w.		Do wykreślenia ze względu na MPZP

13 Spis obiektów małej architektury wpisanych do Gminnej Ewidencji zabytków (stan na 30.05.2020 r.)

Tabela 15 Spis obiektów małej architektury wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Mosina

Lp.	Miejscowość	Adres	Numer pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków - numer	Stan zachowania
1	Baranowo	Baranowo	1	81/2	Figura Serca Jezusowego		pocz. XX w.		dostateczny
2	Czapury	pobocze drogi (skrzyżowanie ul. Krętej i Poznańskiej)		143	Kapliczka z figurą Matki Boskiej Królowej Pokoju		1871 r.		bardzo dobry
3	Daszewice	Poznańska	67	268	Krucyfiks		pocz. XX w.		dostateczny
4	Daszewice	Dolna	5C	427/1	Krzyż przydrożny		figura pocz. XX w. krzyż 1945 r.		bardzo dobry
5	Krajkowo	Krajkowo	52	220	Kapliczka z figurą Chrystusa Frasobliwego		1847 r.	111/10/B	dobry
6	Krajkowo	Krajkowo	6A	318/3	Kapliczka z figurą Chrystusa Króla		1817 r. 1989 r. (rekonstrukcja)		bardzo dobry
7	Mieczewo	pobocze drogi (przy ul. Szerokiej 17)		79/3	Figura św. Wawrzyńca na kolumnie		1907 r.		bardzo dobry
8	Mosina	Rzeczypospolitej Mosińskiej	16B	833/9	Figura Matki Boskiej Łaskawej na kolumnie		I poł. XX w. 2001 r. – rekonstrukcja z		bardzo dobry

Lp.	Miejscowość	Adres	Numer pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków - numer	Stan zachowania
							zachowanych fragmentów		
9	Mosina	Sowiniecka	9A	2828/1	Figura Serca Jezusowego		I poł. XX w. 2000 r. rekonstrukcja		dobry
10	Mosina	Farbiarska	1A	1996	Figura św. Jana Nepomucena na postumencie		I poł. XX w. 2000 r. rekonstrukcja		bardzo dobry
11	Mosina	Kościuszki	1	1284	Popiersie Chrystusa		pocz. XX w.		bardzo dobry
12	Rogalin	Arciszewskiego	2	74/3	Zespół rzeźb w obrębie założenia ogrodowo-parkowego	Zespół rezydencjonalny	lata 70. XVIII w.		dobry
13	Rogalin	pobocze drogi (skrzyżowanie ul. Poznańskiej i Prezydialnej)		58/1	Kapliczka z figurą Serca Jezusowego i płaskorzeźbą Matki Boskiej		1947 r.		bardzo dobry
14	Rogalin	Poznańska	1	206	Kolumna graniczna rezydencji Raczyńskich z figurą Matki Boskiej Bolesnej		kolumna ok. 1770, figura poł. XIX w.	512/Wlkp/B	dostateczny
15	Rogalinek	Poznańska	12	605/2	Kapliczka z figurą Matki Boskiej z Dzieciątkiem		I poł. XX w.		bardzo dobry
16	Rogalinek	Kościelna	6	368/2	Kapliczka z figurami Matki Boskiej Łaskawej, Praskiego Dzieciątka Jezus i św. Marka		1912 r. 1945 r. odbudowa		bardzo dobry
17	Sowiniec	Sowiniec	3A	29/38	Figura Matki Boskiej Łaskawej na kolumnie		1898 r.		bardzo dobry
18	Sowinki	Sowinki	23	47	Figura Serca Jezusowego na kolumnie		I poł. XX w.		bardzo dobry

Lp.	Miejscowość	Adres	Numer pocztowy	Nr ewid. działki	Rodzaj obiektu	Obiekt w zespole	Czas powstania	Rejestr zabytków - numer	Stan zachowania
19	Świątyniki	Kórnicka	2	29	Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem na kolumnie		I poł. XX w.		bardzo dobry
20	Świątyniki	Kórnicka	9	78	Kapliczka z figurą Matki Boskiej Nieustającej Pomocy		I poł. XX w.		bardzo dobry
21	Wiórek	Podleśna	16	36/6	Figura Serca Jezusowego na postumencie		1938 r. lata 60. XX w. – odbudowa		bardzo dobry
22	Wiórek	Szkolna	3	147/1	Krzyż przydrożny		lata 30. XX w.		bardzo dobry